

The role of fraud prevention of internal controls and Internal audit unit

Alirezakhojasteh¹, Kazem Vadi Zadeh²

Received: 2021/12/25

Approved: 2022/03/10

Research Paper

Abstract

Criminal activities, such as fraudulent financial reporting and misappropriation of assets; It is a widespread problem that companies around the world face. According to theoretical and empirical research, the most common technique used for fraudulent financial reporting involves the misuse of assets for personal gain, but on the contrary; Fraudulent financial reporting (although it often does not occur) will do the most damage. The main responsibility for preventing and detecting fraud lies with management. However, in addition to management, the board of directors, audit committees, internal auditors and independent auditors all have an important role and responsibility in the ability to rely on reliable financial statements. One of the important tasks of internal auditing is to provide effective assurance services and impartial review of evidence to independently evaluate the processes of corporate governance, internal controls and risk-based detection management to prevent fraud with the aim of minimizing it.

Key Words: Fraud, Internal Audit, Asset Misuse, Fraud Prevention and Detection, Fraudulent Financial Reporting,

 10.22034/JPAR.2022.545577.1072

1. Ph.D. Student, Faculty of Management and Economics, Islamic Azad University Science and Research Branch, Tehran, Iran. (Corresponding Author)

alirezakhojasteh2010@yahoo.com

2. Ph.D. Student, Faculty of Management and Economics, Islamic Azad University Science and Research Branch, Tehran, Iran.

karshenas_rasmi@yahoo.com

<http://article.iacpa.ir>

نقش بازدارندگی قلب کنترل‌های داخلی و واحد حسابرسی داخلی

علیرضا خجسته^۱، کاظم وادی‌زاده^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۱۹

مقاله‌ی پژوهشی

چکیده

فعالیت‌های مجرمانه، مانند گزارش‌گری مالی متقلبانه و سوءاستفاده از دارایی‌ها یک مشکل گسترده است که شرکت‌ها در سراسر جهان با آن روبرو می‌باشند. مطابق پژوهش‌های نظری و تجربی رایج‌ترین تکنیک مورد استفاده برای گزارش‌های مالی متقلبانه شامل سوءاستفاده از دارایی‌ها در جهت کسب منافع شخصی می‌باشد. در مقابل گزارش‌گری مالی متقلبانه (هرچند که غالباً بروز پیدا نمی‌کند)، بیش‌ترین زبان را در پی خواهد داشت. مسئولیت اصلی پیشگیری و کشف تقلب به مدیریت بستگی دارد اما علاوه بر مدیریت، هیئت مدیره، کمیته‌های حسابرسی، حسابرسان داخلی و حسابرسان مستقل، همگی در قابلیت اتکای صورت‌های مالی قابل اعتماد نقش و مسئولیت مهمی دارند. یکی از وظایف مهم حسابرسی داخلی ارائه‌ی خدمات اطمینان بخشی اثربخش و بررسی بی‌طرفانه مدارک به منظور ارزیابی مستقل فرآیندهای نظام راهبری شرکتی، کنترل‌های داخلی و مدیریت ریسک مبتنی بر کشف، پیشگیری تقلب با هدف به حداقل رساندن آن می‌باشد.

کلمات کلیدی: تقلب، حسابرسی داخلی، سوءاستفاده از دارایی‌ها، پیشگیری و کشف تقلب، گزارش‌گری مالی متقلبانه.

10.22034/JPAR.2022.545577.1072

۱. دانشجوی دکتری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
alirezakhojasteh1366@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.
karshenas_rasmi@yahoo.com
<http://article.iacpa.ir>

۱- مقدمه

تقلب پدیده جدیدی نیست بلکه تاریخچه آن به قدمت تاریخ بشر می‌باشد؛ یعنی: از زمانی که مردمان برای دستیابی به پول، زمین، کالا یا کسب منافع شخصی، از ترفند دست‌کاری و فریب استفاده نموده‌اند. ایجاد حسابداری و حسابرسی در تاریخ اقتصادی با تمایل ویژه از طرف دولت و کلیسا در ارتباط بوده تا از سرقت و سوءاستفاده در امور مالی آن‌ها جلوگیری به عمل آورده شود. آثار پیشینیان حسابرسی را می‌توان به دوران باستان (بابل و مصر) بازگرداند، جایی که یافته‌های باستان‌شناسی وجود برخی از اسناد توجیه‌کننده معاملات تجاری را که امکان شکل‌گیری احتیاطی از تأیید و حسابداری را فراهم کرده است، اثبات می‌نماید. به هنگام شکوفایی معاملات تجاری، نیاز به نگاه‌داشتن سابقه معاملات حتی در سطح ظاهری ابتدایی نیز پدیدار می‌گردد اما با رونق اقتصادی، وسوسه‌ی فریب و دست‌کاری دیگران برای سودآوری نیز به وجود آمد. بنابراین سازوکارهای کنترلی توسط مؤسسات دولتی به منظور تأیید و نظارت بر استفاده از وجوه و مدار معاملات ساخته شده است. نمونه اولیه این موضوع در روم باستان زمانی که نمایندگان مردم به دنبال ایفای نقش نظارتی خود بودند، دیده شده است (بوگدان، ۲۰۰۵).

با این وجود، در قرون وسطی تمایل به کنترل اسناد و حساب‌های مالی و نیز تأیید استفاده یا سوءاستفاده از بودجه در اروپای غربی افزایش یافت. هدف اصلی این فرآیند، کشف اشخاصی بود که از پرداخت، تخصیص بودجه، یا سوءاستفاده از پول و اموال استفاده نموده و نهایتاً به عدالت سپرده می‌شدند. سه نهادی مهمی که در اوایل قرن سیزدهم و چهاردهم ایده‌ی تأیید حساب‌ها و پاسخ گوئی به افراد متخلف را معرفی کردند شامل دولت (با نمایندگی سلطنت حاکم)، کلیسای کاتولیک و دانشگاه‌ها (به‌ویژه در شمال ایتالیا)، و راهبان برای حفظ ساختار حسابداری بودند (لی‌گوف، ۱۹۷۷). بنابراین عجیب نیست که مبانی حسابداری در دستگاه‌های مالی و اداری کلیسای کاتولیک یافت می‌شود که علاقه‌مند به داشتن سوابق دقیق و صحیح از حساب‌های آن، معاملات مشکوک و کشف تقلب‌های احتمالی بوده‌اند. بنابراین سلسله‌مراتب پیچیده‌ای از دستگاه‌های مالی، به ریاست وزیر دارایی در کلیسای کاتولیک ایجاد شد که شامل گروهی از متخصصان به نام «نویسندگان ثبت اسناد» می‌باشد. در واقع، می‌توانیم نتیجه بگیریم که حسابداران مسئول ثبت و بررسی مالی بودند (راپ، ۱۹۹۵). بنیان‌گذار حسابداری، لوکا پاچچوللو در اواخر قرن پانزدهم حسابداری دو طرفه را برای جلوگیری از سرقت‌ها و اظهارات غلط در اسناد مالی، ابتدا در کلیسا و سپس در سطح دولت ایجاد نمود. جنبه‌ی جالب دیگر در توسعه‌ی حسابداری این است که برخلاف تصویر تجار و بازرگانان، ابعاد منفی کسب‌وکار در جامعه درک نشده و معمولاً به حاشیه رانده می‌شود (لوگاف، ۱۹۹۰). زیرا با مدیریت مناسب دولت و کلیسا (برخوداری از نقش اقتصادی و اقتضایی)، ارتکاب جرم مالی کاهش یافته و مانعی برای تحقق آن خواهد بود. در دوران مدرن، دولت به عنوان اصلی‌ترین نهاد در اجرا و نظارت بر سیستم حسابداری به منظور جلوگیری، کشف و مجازات هرگونه تقلب، چه در ساختارهای خود و چه در بخش عمومی مورد توجه بوده است. همگام با پیچیده‌تر و قدرتمندتر شدن سازمان‌های اقتصادی در جامعه (با هدف حداکثر سازی سود، و جلوگیری از زیان و سرقت)،

دولت‌ها به منظور ورود به حساب‌های مالی تحریف‌شده یا اشتباهات، اقدام به به‌کارگیری خدمات کارشناسان متخصص حسابداری نمودند. انقلاب صنعتی، توسعه اقتصادی سریع به همراه آورد اما همچنین تمایل بیش‌تری به سیستم‌های سرمایه‌ای، سرمایه‌گذاری و کنترل معاملات ایجاد نمود (لسورد و جرارد، ۱۹۸۶).

با رونق اقتصادی نیز تمایل مردم به تحصیل سریع پول مبتنی بر ابزارهای مخرب یا فریبکارانه شکل گرفت. بنابراین افکار عمومی از قرن ۱۸ میلادی نسبت به وجود تقلبات مالی و سایر طرح‌های متقلبانه به منظور کسب اعتماد، مال، کالاها یا قدرت سیاسی آگاهی بیش‌تری پیدا نمود (استارت‌من، ۲۰۱۲). بسیاری از پژوهشگران تمایل فرد به کسب سود مالی، معنوی یا نمادین را مربوط به طمع‌ورزی وی می‌دانند. زیرا باعث ایجاد سناریوهای جدید و خلاقانه برای تحت تأثیر قرار دادن افراد دیگر می‌شود (گلدبرگ، ۱۹۹۵). اگرچه رسوایی‌های بزرگ مربوط به تقلبات مالی در اروپای غربی در اواخر قرون وسطی و اوایل دوره مدرن وجود داشته است (سارنا، ۲۰۱۰) اما در قرون ۱۹ و ۲۰ بیش‌تر مورد تأکید قرار گرفته است. هدف پژوهش‌ها این بود که برای جلوگیری از موقعیت‌های تقلبات آتی مانند مواردی که اتفاق افتاده است، مرتکبین آن مجازات شده و سرانجام اصلاح شوند. از اواسط قرن نوزدهم، گروه حرفه‌ای حسابداران و حسابرسان به‌عنوان گروه تخصصی از افراد درگیر در پیشگیری و کشف تقلبات واقعی یا احتمالی در وضعیت‌های مالی در داخل دولت یا یک نهاد اقتصادی ظاهر شدند. نقش آن‌ها نه تنها بررسی، بلکه ارزیابی خطرات احتمالی و تضمین مسئولیت سازوکارهای کنترل داخلی بود. در اواخر قرن بیستم و آغاز قرن بیست و یکم، حسابرسان برای کارایی و اثربخشی مدیریت یک نهاد اقتصادی، ضروری تشخیص داده شده؛ که می‌تواند از سناریوهای احتمالی بترسند، اختلاس سرمایه یا سرقت جلوگیری به عمل آورد.

شرکت‌ها و بنگاه‌های تجاری به دلیل بروز تغییرات اقتصادی، سازمانی و محیط قانونی نیازمند پیاده‌سازی یک سیستم مناسب مدیریت تجاری می‌باشند. همه ساله میلیاردها دلار در اثر تقلب و فساد از بین می‌رود که منجر به ناکارآمدی، عدم اتمام پروژه‌ها، چالش‌های مالی، عدم موفقیت سازمانی و در موارد شدید فجایع بشردوستانه می‌شود. در واقع، بروز انواع فسادها و سوءاستفاده‌های درون و برون سازمانی بیانگر آن است که برای کارآمدی سیستم مدیریت تجاری نیازمند توجه به ابزارهای مناسب در قالب حسابرسی یا کنترل داخلی خواهیم بود.

بنابراین فقدان حسابرسی داخلی غالباً ناشی از فقدان مقررات قانونی به‌ویژه در بخش خصوصی می‌باشد. به‌عبارت‌دیگر عدم وجود قوانین و مقررات مناسب و اثرگذاری آن بر ماهیت فعالیت سازمانی، اندازه‌ی سازمان، گستره‌ی عملیات، عدم تمایل مدیریت به کنترل بیش‌تر و غیره همگام با افزایش رسوایی‌های مالی در قرن ۲۱ و نیز کشف فسادهای اقتصادی منجر به توجه پژوهشگران و نهادهای حرفه‌ای مانند انجمن بازرسان رسمی تقلب آمریکا (ACFE) به این حوزه شده است. افزایش حجم تقلب در سال‌های اخیر، نه تنها باعث توجه گسترده به حسابرسی داخلی شده، بلکه اهمیت نظام راهبری شرکتی را علی‌الخصوص در حوزه‌ی قانون‌گذاری افزایش داده است. غالباً، تقلب به دلیل کنترل‌های نادرست حاکمیت شرکتی ضعیف که روند سازمان را تضعیف می‌کند،

رخ خواهد داد. سازمان‌ها برای محدود کردن ریسک تقلب باید رویه‌های کنترل داخلی خوبی داشته باشند و نقش حسابرسی داخلی ارزیابی این کنترل‌ها خواهد بود.

۲- اهمیت و مبانی پژوهش

۲-۱- ضرورت و اهمیت پژوهش

آسیب‌پذیری سازمان‌ها در برابر تقلب منجر به تمرکز فزاینده آن‌ها بر نقش حسابرسی داخلی در توجه به خطر تقلب شده است. از این‌رو هیئت مدیران شرکت‌ها نیازمند توجه به انجام اقدامات گسترده برای پوشش خطر تقلب در حوزه اختیارات حسابرسی داخلی می‌باشند. از زمان آخرین بررسی تقلب در حسابرسی داخلی توسط مؤسسه‌ی حسابرسی دلیپوت در سال ۲۰۱۰، وظایف و نقش عملکردهای حسابرسی داخلی در رابطه با مدیریت ریسک تقلب و مسئولیت بررسی به‌طور مستمر در حال افزایش بوده است. مطابق نتایج دومین نظرسنجی دوسالانه‌ی این مؤسسه‌ی حسابرسی (۲۰۱۲)، در حوزه پیشگیری، کشف و بررسی تقلب همواره مستلزم استفاده از رویکردهای متفاوت خواهیم بود. صرف‌نظر از عدم اطمینان اقتصادی در افزایش تمرکز سازمان‌ها بر خطر تقلب، چندان به نظر نمی‌رسد که چنین عدم اطمینانی به‌طور کامل منجر به شکل‌گیری ارزیابی‌های منظم و مستمر نسبت به خطر تقلب شود. فقدان چنین ارزیابی می‌تواند عملکردهای حسابرسی داخلی را در تعیین نحوه‌ی تمرکز مؤثر منابع نسبتاً محدود بر حوزه‌هایی که دارای بالاترین خطر تقلب می‌باشند، دشوار سازد. از این‌رو وجود واحد حسابرسی داخلی در سازمان‌ها که دارای توانایی لازم برای اطمینان بخشی به مدیران نسبت به برقراری کنترل‌های داخلی ضد تقلب بوده و دارای پتانسیل لازم برای کشف بررسی تقلب باشد؛ یکی از مهم‌ترین الزامات توسعه کسب‌وکارهای امروزی خواهد بود. بنابراین روند رو به رشد فشارها و تقاضاها بر عملکرد بازدارندگی تقلب حسابرسی داخلی در سال‌های اخیر منجر به الزام توجه کسب‌وکارها و نیز پژوهشگران به حوزه‌هایی نظیر بررسی تأثیرات تغییرات مداوم در محیط کسب‌وکارها و پیچیدگی جمع‌آوری داده‌ها بر نقش حسابرسی داخلی در کشف و پیشگیری از تقلب شده است.

۲-۲- نوآوری پژوهش

علی‌رغم این‌که در پژوهش‌های قبلی نقش حسابرسی داخلی از دیدگاه بهترین عملکرد در ارزیابی عملکرد و تشخیص غیر اثربخش بودن فعالیت عملکرد سازمانی در خصوص بازدارندگی تقلب چندان مورد توجه واقع نشده است ولی با این وجود حسابرسی داخلی به منظور بررسی اثربخشی بودن کنترل‌ها داخلی و حوزه عملکردی شرکت بر ارائه‌ی خدمات اطمینان بخشی و خدمات مشاوره مدیریتی متمرکز بوده و ابزاری برای پشتیبانی اندازه‌گیری و مدیریت اثربخش‌تر عدم قطعیت‌ها می‌باشد (کیسیل، کوک، ۲۰۰۶). از این‌رو مطالعه‌ی حاضر با هدف توسعه بهترین عملکرد بازدارندگی تقلب واحد حسابرسی، مبتنی بر سه حوزه‌ی اساسی (۱) تعیین مؤلفه‌های اصلی در حوزه‌ی شناسایی و اولویت‌بندی خطرات تقلب، (۲) نحوه‌ی افزایش پوشش خطر تقلب

در محدوده‌ی مورد بررسی‌ها بر مبنای طرح حسابرسی، ۳) نحوه‌ی انجام ارزیابی نسبت به کفایت فرآیند بررسی خطر تقلب سازمان ارائه شده است.

۲-۳- مبانی نظری

طی چند دهه‌ی اخیر تقلبات کشف شده در گزارش‌های مالی شرکت‌ها، بازار سرمایه‌ی کشورهای مختلف را دستخوش نوسانات شدید نموده است (داداشی، کردمنجیری، برادران، ۱۳۹۷). تقلب دارای اثر منفی بر کل اقتصاد بوده و با ایجاد خسارت‌های گسترده مالی، تضعیف ثبات اجتماعی و تهدید ساختارهای دموکراتیک منجر به از دست رفتن اعتماد به سیستم اقتصادی و به خطر انداختن نهادهای اقتصادی و اجتماعی (فساد و به خطر انداختن مؤسسات اقتصادی و اجتماعی) خواهد شد (نیکولسو، ۲۰۰۷). نکته‌ی نو این که سرمایه‌گذاران هم حساسیت بیش‌تری به مسئله‌ی خطرات تقلب پیدا کرده‌اند، چراکه زیان‌های ناشی از تقلب به‌طور قابل‌توجهی موجب زیان‌های مستقیم مالی ناشی از تقلب می‌گردد. این زیان‌ها موجب تصویر ناخوشایند عمومی از شرکت شده و در شهرت آن تأثیر می‌گذارد. بدین طریق اعتماد سرمایه‌گذاران به رهبری سازمان و روش مدیریتی آن از دست می‌رود و این حقیقتی است که در کاهش ارزش سازمان تأثیر می‌گذارد (داداشی و همکاران، ۱۳۹۷).

تا چند وقت اخیر، شرکت‌ها، پیشگیری از تقلب را به عنوان هدف اصلی در سیستم کنترل داخلی سازمان خود نمی‌دانستند. اقدامات پیشگیری از تقلب به عنوان بخش ضمنی در اهداف کلی، انطباق، کنترل‌های داخلی در نظر گرفته شده، بنابراین در قالب یک برنامه‌ی ساختاری، با اهداف واضح و آشکار در مورد پیشگیری و کشف تقلب تعریف نمی‌گردید (پتراسکو و همکاران، ۲۰۱۳). علاوه بر این در گذشته سهامداران، هیئت مدیره و مدیریت تمایل داشتند که با پرونده‌های تقلب مقابله کنند. زیرا ناهنجاری‌های صرف ناشی از عملکرد نادرست کنترل‌های داخلی است که به‌ندرت اتفاق می‌افتد. در نتیجه چندین مورد تقلب مشهور که در ابتدای قرن ۲۱ در برخی از معتبرترین شرکت‌های چندملیتی کشف شد، به تغییرات اساسی در دیدگاه مربوط به پیشگیری از تقلب منجر گردید. امروزه تقلب یکی از مهم‌ترین خطراتی است که یک سازمان در معرض آن قرار گرفته که ارتباط بسیار نزدیکی با ریسک‌های بازار، اعتبار، قضایی یا شهرت دارد (مونت‌آنو و همکاران، ۲۰۱۰). همچنین واقعیت این است که سرمایه‌گذاران نسبت به مشکل ریسک تقلب حساس‌تر شده‌اند. زیرا ریسک‌های ناشی از تقلب می‌تواند دارای تبعات منفی بوده و به‌طور جدی بر اعتبار یک سازمان تأثیر بگذارد. با این روش سرمایه‌گذاران بیش‌ترین اعتماد خود را به رهبری سازمان و نحوه مدیریت آن از دست می‌دهند. چنین واقعیت بدیهی افت ارزش شرکت را به دنبال خواهد داشت. به عنوان یک واکنش به این وضعیت، سرمایه‌گذاران توسعه‌ی سازوکارهای ضد تقلب را نسبت به اقدامات پیشگیری از تقلب و کشف به‌موقع آن، مورد تمرکز قرار خواهند داد (مونت‌آنو و همکاران، ۲۰۱۰). با توجه به موارد بالا، ذکر این نکته حائز اهمیت است که خطر تقلب می‌تواند جنبه‌های متعددی داشته باشد. به هنگام صحبت درباره‌ی خطر تقلب می‌توان موارد زیر را مورد توجه قرار داد: تقلب مدیریت، تبانی بین کارکنان، استفاده‌ی غیرمجاز از منابع، تضاد منافع، نگهداری نامناسب از

پرونده‌ها یا داده‌های محرمانه (پتراسکو و همکاران، ۲۰۱۳). به‌طور خلاصه، فرصت انجام تقلب در همه‌جا وجود دارد. چگونگی برخورد سازمان‌ها با خطر تقلب ممکن است تحت تأثیر صلاحیت قانونی و ارزیابی ریسک و تمایل خود سازمان باشد. غالباً، تقلب می‌تواند به دادخواست، اخراج و بازبایی دارایی منجر شود. بنابراین به منظور کاهش ریسک نادرست بودن شواهد و کاهش اقدامات حقوقی آتی نیازمند انجام پژوهش می‌باشیم.

بر اساس استاندارد بین‌المللی حسابرسی ۲۴۰ «تقلب و اشتباه» فدارسیون بین‌المللی حسابداری (IFAC) مصوب سال ۱۹۹۹، اهداف زیر در زمینه‌ی ارزیابی ریسک تقلب مشخص شده‌اند. در مرحله‌ی اول، با توجه به بررسی شاخص‌های احتمالی تقلب و اشتباه در اجرای حسابرسی گزارش‌های مالی، باید قوانین و توصیه‌هایی در مورد مسئولیت حسابرس وضع شود. ثانیاً، هنگام برنامه‌ریزی و اجرای مراحل حسابرسی، و ارزیابی نتایج به دست آمده و حذف گزارش‌های حاوی آن‌ها، حسابرس باید ریسک مربوط به سوء برداشت‌های مهم ممکن در گزارش‌های مالی را که در اثر تقلب یا اشتباه رخ داده است، در نظر بگیرد. بنابراین متقلبان همچنین می‌توانند یک اقدام غیرعمد مدیریت سازمان، کارکنان یا اشخاص ثالث را که منجر به گزارش‌گری مالی نادرست می‌شود، مورد توجه قرار دهند. مطابق استانداردهای بین‌المللی انجمن حسابرسان داخلی آمریکا (IIA)، پیاده‌سازی حرفه‌ای حسابرسی داخلی مستلزم دانش کافی برای ارزیابی ریسک تقلب و شیوه مدیریت آن توسط سازمان می‌باشد (استاندارد ۲۱۲۰. A۲).

در بیش‌تر موارد برای حسابرسی دو نقش عمده و اساسی متصور است. یکی نقش بازدارندگی و دیگری نقش پالایش و زدودن انحرافات و به عبارتی اعتباربخشی به اطلاعات. حسابرسان داخلی باید دارای دانش و تجربه کافی برای شناسایی تقلب احتمالی، مطلع از موارد مربوط به خطر تقلب و آگاه از مسئولیت افراد سازمان و قادر به اتخاذ تدابیر جهت حذف یا کاهش احتمال وقوع تقلب باشند. از طرف دیگر، بحث چرخش حسابرسان در مجامع دانشگاهی، اعضای حرفه‌ی حسابداری، حسابرسان و عموم مردم جایگاه خود را بیش از پیش پیدا کرده است. ابتدا تنها حسابداران و دانشگاهیان درباره این موضوع به بحث و گفتگو می‌پرداختند، اما پس از کشف تقلب‌های عمده و رسوایی‌های مالی شرکت‌هایی مانند انرون و ورلدکام در سال‌های اخیر اتفاق افتاد، ضرورت چرخش حسابرسان و مؤسسات حسابرسی مورد توجه بسیاری از دولت‌ها و نهادهای دیگر مانند کمیسیون اتحادیه‌ی اروپا، انجمن حسابداران رسمی آمریکا و کمیسیون بورس اوراق بهادار آمریکا قرار گرفت (داداشی و همکاران، ۱۳۹۷).

واحد حسابرسی داخلی قادر به پیشگیری کامل از تقلب نمی‌باشد اما امکان تطبیق رویه‌ها و روش‌های کاری جهت افزایش شانس شناسایی و تفسیر صحیح علائم تقلب را دارا می‌باشد. همچنین باید دارای سطح برتر دانش تئوریک و تجربه‌ی عملی جهت انجام موفقیت‌آمیز نقش خود باشد. آن‌ها باید قادر به شناخت طرح‌ها و سناریوهای محتمل تقلب مشخص در حوزه‌ی کاری سازمان بوده و توانایی شناخت علائم طرح احتمالی تقلب را داشته باشند. برای به‌کارگیری موارد فوق نیاز قابل توجه به سرمایه‌گذاری در تخصصی سازی حسابرسی داخلی با تأمین مالی رشته‌های

تحصیلی در حوزه‌های مشخص است. سایر سازمان‌ها با متخصصان خارج از سازمان برای هدایت فعالیت حسابرسی ارتباط برقرار می‌کنند و بدین طریق خدمات تخصصی پیشرفت‌های را با قیمت نسبتاً مناسب دریافت می‌کنند (پتراسکو، اتینو، ۲۰۱۳).

حسابرسی، چه مستقل و چه داخلی، در هر سازمان به لحاظ نظارتی که دارد و اشتباهاتی که کشف و گزارش می‌کند نقش بازدارندگی دارد و باعث می‌شود که هیچ‌کس نتواند در موقعیتی قرار گیرد که مرتکب تقلب و اشتباه شده و آن را پنهان کند. در فرآیند گزارش‌گری مالی، حسابرس داخلی از جهت اعتباردهی به درون سازمان باعث می‌شود که چنانچه اشتباهات و تحریف‌هایی در گزارش‌های مالی صورت گرفته، آن‌ها را کشف و گزارش کند. در عین همسویی هدف حسابرسی داخلی و مستقل، می‌توان وجوه تمایز را نیز برشمرد. نخست این که حسابرس مستقل یک ضرورت قانونی است و مدیریت سازمان آن را به وجود نمی‌آورد ولی حسابرسی داخلی ارزیابی مستقلی است که توسط مدیران سازمان به وجود می‌آید.

یکی از مهم‌ترین وظایفی که حاکمیت شرکتی می‌تواند بر عهده گیرد، اطمینان دهی نسبت به کیفیت فرآیند گزارش‌گری مالی است. بحث حاکمیت شرکتی مورد توجه این تحقیق‌ها قرار گرفته و از این گذشته، مطالعات علمی نشان داده است که میان حاکمیت شرکتی ضعیف و کیفیت نازل گزارش‌گری مالی، تحریف سود، وجود تقلب در صورت‌های مالی و ضعف کنترل‌های داخلی رابطه وجود دارد (زارعی و عیدی، ۱۳۸۹).

واحد حسابرسی داخلی با نظر بالاترین مقام مسئول و با رعایت اخلاق حرفه‌ای زمینه فساد را تا حدی زیاد کاهش می‌دهد. حسابرسی داخلی بازدارنده زیر پا گذاشتن کنترل‌های داخلی و مانعی مؤثر برای تقلب مدیر است. مسئولیت‌های مربوط به پیشگیری از تقلب در داخل سازمان بین هیئت اجرایی کمیته‌ی حسابرسی و حسابرس داخلی تقسیم می‌شود. در فعالیت‌های ذکر شده حسابرسان داخلی باید دارای دانش کافی برای شناسایی تقلب احتمالی، آگاهی از موارد مربوط به خطر تقلب، امکان بازرسی‌های بعدی یک مورد پرونده، آگاه از مسئولیت افراد سازمان و قادر به اتخاذ تدابیر جهت حذف یا کاهش احتمال وقوع تقلب باشند. در عمل و در اغلب موارد وقتی که حسابرس بر روی موردی به‌عنوان احتمال تقلب و خطا انگشت می‌گذارد بنگاه مسئول سعی در کشف حقیقت نمی‌نماید و با ابزاری در دسترس سعی در پاک کردن صورت مسئله با حذف افراد درگیر در تقلب احتمالی یا سرپوش گذاشتن ضرر با جایگزینی از منابع داخلی می‌نماید (به ندرت طرف‌های مقصر شناسایی می‌شوند) و همه این اقدامات بدین منظور است که نمی‌خواهند اعتبارشان در بازار تیره شود. وجه تمایز بازرسی بین حسابرسان داخلی و متخصصان بازرسی تقلب به دلیل نقش و مسئولیت‌های آن‌ها و همچنین نوع آموزش و تخصصشان وجود دارد (داداشی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۷). نقش حسابرسان داخلی همچنین متکی به آموزش‌های حرفه‌ای و مهارت‌های عملی دارد. در عمل نقش حسابرس داخلی شامل مجموعه‌ی مختلفی از مسئولیت‌ها است: حمایت از مدیریت در استقرار مکانیزم‌های ضد تقلب قابل حسابرسی، تسهیل ارزیابی تقلب و خطرات شهرت در رده‌ی یک سازمان و رویه‌های تجاری آن، ارزیابی ارتباطات بین خطرات تقلب و حسابرسی داخلی،

حسابرسی تقلب، حمایت از متخصصین بازرسی تقلب، حمایت از تلاش‌ها برای اصلاح کم‌کاری‌ها و گزارش مسائل مربوط به مکانیزم‌های ضد تقلب ارزیابی خطر تقلب و شهرت و یا موارد مشکوک و پرونده‌های تقلب به کمیته‌ی حسابرسی می‌باشد (پتراسکو، اتینو، ۲۰۱۴).

اگرچه وجود یک سیستم کنترل داخلی و حسابداری مؤثر احتمال گزارش‌های مالی نادرست را به دلیل تقلب و خطا کاهش می‌دهد اما همیشه این خطر وجود دارد که سیستم کنترل داخلی قادر به پیشگیری و یا کشف گزارشات مربوط نباشد. بعلاوه هر سیستم کنترل داخلی و حسابداری به دلیل توافق پنهانی بین کارکنان و یا تخلف صورت گرفته توسط مدیریت در برابر تخلف کارایی خود را از دست می‌دهد. مدیران در رده‌های مشخص می‌توانند برای چشم‌پوشی از کنترلی که باعث پیشگیری از خطا می‌شود فشار وارد نمایند مثلاً به وسیله‌ی علائم و نشانه‌های داده شده توسط زبردستانشان در مورد دست‌کاری اطلاعات حسابداری، ارائه‌ی غلط اسناد حسابداری یا مخفی نمودن اطلاعات مربوط به عملیات اقتصادی (پتراسکو، اتینو، ۲۰۱۳).

۱- پیشینه‌ی پژوهش

تقلب به روش‌های مختلفی قابل تعریف است. انجمن حساب‌رسان داخلی آمریکا (۲۰۱۹) تقلب را به عنوان «هر عمل غیرقانونی که با فریب، پنهان‌کاری یا نقض اعتماد مشخص می‌شود» تعریف می‌کند. علاوه بر این، آن‌ها بیان می‌کنند که تقلب برای انواع خاصی از سازمان‌ها منحصر به فرد نبوده و بیان می‌دارند که هر سازمانی به‌طور بالقوه می‌تواند در معرض تقلب قرار گیرد. انجمن بازرسان رسمی تقلب آمریکا (۲۰۲۱) به برجسته نمودن تأثیر بالقوه تقلب پرداخته و به این موضوع اشاره می‌کند که تقلب علاوه بر شهرت یک شرکت قادر به اثرگذاری بر خروجی‌ها و نتایج نهایی آن نیز خواهد بود. در واقع خطر تقلب از زمان شیوع بیماری همه‌گیر کرونا افزایش یافته و انتظار می‌رود که با ادامه روند این بیماری خطر تقلب و پیچیدگی آن در آینده شدیدتر گردد (کاروپوف، ۲۰۲۱). اخیراً فدراسیون بین‌المللی حسابداران (آی‌فک، ۲۰۲۰)، دستورالعملی برای حمایت از حسابداران حرفه‌ای در رسیدگی به این خطرات تقلب و سایر فعالیت‌های غیرقانونی در طول همه‌گیری منتشر کرده است که بر پیچیدگی مقابله با تقلب در شرایط کنونی تأکید می‌کند. تمامی این گزارش‌ها و بیانیه‌های اخیر بر شیوع و اهمیت فزاینده تقلب تأکید نموده می‌کنند و این سؤال را مطرح می‌کنند که آیا مسئولیت روشنی در شرکت‌ها وجود دارد تا بتوانند به‌طور مؤثر و کارآمد تقلب را مدیریت کنند؟

انجمن بازرسان رسمی تقلب (۲۰۱۰) بر اساس چندین مورد فعالیت متقلبانه، سه دسته اصلی تقلب را شناسایی کرده است. این‌ها سوءاستفاده‌های دارایی، طرح‌های فساد مالی و طرح‌های تقلب در صورت‌های مالی است. طبق این دیدگاه، سوءاستفاده از دارایی شامل آن دسته از طرح‌هایی است که در آن متقلب، مرتکب سرقت شده یا از منابع سازمان سوءاستفاده می‌نماید. طرح‌های فساد اداری شامل استفاده کارکنان از اثرگذاری خود در معاملات تجاری با هدف فشار بر کارفرما به منظور کسب منافع برای خود یا دیگری می‌باشد. استفاده کارمندان از تأثیر خود

در معاملات تجاری به‌گونه‌ای است که وظیفه خود را در برابر کارفرما به منظور به دست آوردن منافع برای خود یا شخص دیگری نقض می‌کنند.

طرح‌های متقلبانه در صورت‌های مالی مبتنی بر اشتباه عمدی یا حذف اطلاعات در گزارش‌های مالی سازمان است. برای اهداف استاندارد بین‌المللی حسابرسی (۲۰۰۹)، اگرچه تقلب یک مفهوم گسترده حقوقی است، دو نوع اشتباه عمدی مربوط به حسابرسی می‌باشد. سوءاستفاده‌های ناشی از گزارش‌گری تقلب مالی و از سوءاستفاده از دارایی‌ها است.

روش‌های دیگری نیز برای طبقه‌بندی تقلب وجود دارد. جانز (۲۰۰۹) به بیان تفکیک تقلب درون و برون سازمان می‌پردازد، یعنی طبقه‌بندی تقلب بر اساس این‌که عامل تقلب در درون شرکت بوده یا در بیرون از آن قرار داشته باشد.

از آنجا که قصد در ارتکاب تقلب ضروری است و «تنها مرزهایی که آن را تعریف می‌کنند، مرزهایی است که موجب محدودیت دانشی انسان می‌شوند» (سینگلتون و همکاران، ۲۰۰۶). بدیهی است که انسان عامل اساسی در شکل‌گیری تقلب می‌باشد. نخستین فردی که به بررسی دلایل بروز تقلب پرداخت، جرم‌شناس آمریکایی دونالد کرزی در سال ۱۹۵۰ بود (کاسم و هایگزون، ۲۰۱۲).

مبتنی بر نتایج پژوهشی وی، مدل «مثلث تقلب» طراحی گردید. فرصت، انگیزه و عقلانیت عناصری که معمولاً در تقلب حضور دارند. استاندارد بین‌المللی حسابرسی ۲۴۰ این سه عنصر را موردپذیرش قرار داده و بیان می‌دارد که تقلب، اعم از تقلب در گزارش‌های مالی یا سوءاستفاده از دارایی‌ها مستلزم ایجاد انگیزه یا فشار برای ارتکاب تقلب، فرصت درک شده برای انجام این کار و توجیه منطقی می‌باشد (استاندارد بین‌المللی حسابرسی، ۲۰۰۹).

رضایی و رایلی (۲۰۱۰) بیان می‌دارند که تقلب در صورت‌های مالی به دلایل مختلفی اتفاق می‌افتد، به‌ویژه زمانی که انگیزه با فرصت ترکیب می‌شود. فرد با انگیزه (قادر توجیه منطقی رفتار خود بوده) و بنابراین راهی برای ارتکاب تقلب پیدا می‌نماید.

به منظور بهبود پیشگیری و تشخیص تقلب، وولف و هرمانسون (۲۰۰۴) علاوه بر عناصر مثلث تقلب، که باعث ایجاد «الماس تقلب» می‌شود، توانایی فرد را به عنوان عنصر چهارم نیز مطرح می‌کنند. پژوهشگران این مدل بر این باورند که قبل از این‌که تقلب صورت بگیرد، شخص مناسب با توانایی‌های مناسب در موقعیت مناسب نیز لازم است. تقلب دارای تأثیرات منفی مالی، شهرت، روان‌شناختی و اجتماعی بر سازمان‌ها می‌باشد (انجمن حسابرسان داخلی آمریکا، ۲۰۰۹). تقلب ضررهای گسترده‌ای را به دنیای تجارت وارد می‌نماید (سیتارمن و همکاران، ۲۰۰۴). زلفی و یزدانیان (۱۴۰۰)، یکی از دلایل مهم ارزیابی نامناسب خطر تقلب را عدم مدیریت تعارض در رابطه با تعارض و عملکرد حسابرس دانسته و بیان می‌دارند از آنجا که ارزشیابی ریسک تقلب تحت تأثیر تعارض درک شده حسابرسان است. از این‌رو آن‌ها با انتخاب روش‌های مدیریت تعارض می‌توانند تعارض فی‌مابین را کنترل نموده و در ارزشیابی ریسک تقلب به کار گیرند.

با توجه به این‌که بسیاری از طرح‌های تقلب کشف نشده باقی‌مانده‌اند، یا ممکن است ماه‌ها و حتی سال‌ها زمان برای کشف آن‌ها نیاز باشد؛ و با توجه به آنکه غالباً گزارشی از تقلب در دسترس

نیست، محاسبه‌ی خسارات ناشی از تقلب بسیار دشوار است. از سویی دیگر، یکی از بحث‌ها در این حوزه، شکست حسابرسی در تقلب شرکت‌ها است که با توجه به تحقیقات قبلی و تئوری نمایندگی معاملات با اشخاص وابسته و تنوع محصول، باعث پیچیدگی در حسابرسی‌های مالی مستقل می‌شود. افزایش پیچیدگی اطلاعات شرکت‌ها، شفافیت اطلاعات را کاهش می‌دهد و بنابراین عدم تقارن اطلاعات بین مدیران و حسابرسان را افزایش می‌دهد و موجب افزایش ریسک حسابرسی می‌شود (حجازی، صداقت‌پرست، همتی، ۱۳۹۹) طبق گزارش انجمن بازرسان ویژه تقلب (۲۰۱۴) به‌طور متوسط ضرر سالانه ناشی تقلب برای سازمان‌های معمولی ۵٪ می‌باشد. پژوهش‌های تجربی کمی در زمینه‌ی تقلبات مالی و سوءاستفاده از دارایی‌ها وجود دارد. بخش عمده‌ای از این پژوهش‌ها توسط سازمان‌های حرفه‌ای انجام شده است:

۱. گزارش‌گری تقلب مالی (COSO، ۱۹۸۷-۱۹۹۷): ارائه‌ی تجزیه و تحلیلی جامع در خصوص گزارش‌گری مالی متقلبان در ۲۰۰ شرکت سهامی عام ایالات متحده در بازه‌ی زمانی ۱۱ ساله. نتایج این پژوهش بیانگر آن است که میزان تقلب مالی در شرکت‌های کوچک در مقایسه با شرکت‌های بزرگ، نسبتاً زیاد می‌باشد. بیسلی و همکاران (۱۹۹۹) بیان می‌دارند که تکنیک‌های معمول تقلب در صورت‌های مالی منجر به کاهش درآمدها، تغییر قابل توجه در مالکیت، خروج از بورس و تضعیف جایگاه هیئت مدیره و کمیته‌ی حسابرسی شرکت‌ها خواهد شد،

۲. گزارش‌گری تقلب مالی (COSO، ۱۹۹۸-۲۰۰۰): ارائه‌ی تجزیه و تحلیلی جامع در خصوص گزارش‌گری مالی متقلبان در ۳۴۷ شرکت سهامی عام ایالات متحده در بازه‌ی زمانی ۳ ساله. برخی از نتایج اصلی این پژوهش عبارتند از: شرکت‌هایی که در آن‌ها تقلب مالی رخ داده است دارای متوسط دارایی و درآمدی کم‌تر از ۱۰۰ میلیون دلار بوده‌اند. کمیسیون بورس اوراق بهادار ایالات متحده (SEC) بیان می‌دارد که در ۸۹٪ از تقلبات مالی، متداول‌ترین تکنیک کلاهبرداری شامل شناسایی نامناسب دارایی و درآمد یا هزینه‌ها می‌باشد، بین ویژگی‌های هیئت مدیره شرکت‌هایی که درگیر تقلب مالی بوده و سایر شرکت‌ها تفاوت نسبتاً اندکی وجود داشته و نیز در ۲۶٪ از شرکت‌هایی که در آن‌ها تقلبات مالی رخ داده است اقدام به تغییر گزارش حسابرسی نموده‌اند (بیسلی و همکاران، ۲۰۱۰).

۳. از سال ۱۹۹۶ انجمن بازرسان رسمی تقلب به‌طور دوره‌ای روش‌ها، هزینه‌ها و کنشگران تقلب در سازمان را مورد بررسی قرار داده و نتایج را در گزارش بین‌المللی تقلب و سوءاستفاده‌ها انتشار داده‌اند. یکی از مهم‌ترین گزارش‌های آن‌ها مربوط به بزرگ‌ترین پرونده تقلب در ژانویه ۲۰۱۲ است که در سال ۲۰۱۴ انتشار یافت. بر اساس نتایج این گزارش، سوءاستفاده از دارایی رایج‌ترین و البته کم‌هزینه‌ترین نوع تقلب سازمانی (۸۵٪ از موارد) بوده، درحالی‌که تقلب در صورت‌های مالی فقط ۹٪ موارد را شامل می‌شود. اما این موارد بیش‌ترین تأثیر مالی را داشتند. طبق این گزارش، مدت متوسط برای کلیه مقولات تقلب سازمانی ۱۸ ماه می‌باشد. این مطالعه همچنین تأکید می‌نماید که میزان متوسط تقلب با افزایش سن افزایش می‌یابد، درحالی‌که توزیع سنی متقلبان با مدل منحنی نرمال متناسب است. این مطالعه همچنین حاکی از آن است که بزرگ‌ترین گروه کنشگران تقلب بین یک تا پنج سال قبل از ارتکاب جنایات در اهداف خود به

کار گرفته شده‌اند. بر اساس این مطالعه، با بالا رفتن سطح اقتدار، میزان تقلب صورت گرفته توسط مردان در مقایسه با زنان افزایش یافته و منجر به گسترش زیان‌های ناشی از تقلب می‌شود. به عبارت دیگر بین افزایش سطح اقتدار و تأثیر آن بر سطوح تقلب مالی رابطه‌ی مثبت معناداری وجود دارد (انجمن بازرسان رسمی تقلب آمریکا، ۲۰۱۰).

۴. مطابق تحلیل مؤسسه‌ی حسابرسی کی. پی. ام. جی. در خصوص ۵۹۶ شرکتی که در آن‌ها تقلب رخ داده است در بین سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۱۱: سوءاستفاده از دارایی رایج‌ترین نوع تقلب بوده و تقلب در تهیه و گزارش حقوق و دستمزد نیز غالباً مورد استفاده واقع می‌گردد. بر اساس این گزارش، متقلبان معمولاً در سنین ۳۶ تا ۴۵ سال می‌باشند که عموماً علیه سازمان خود عمل نموده و بیش‌تر در یک حوزه اجرایی، مالی، عملیاتی، فروش یا بازاریابی فعالیت می‌نمایند. این گزارش بیان می‌دارد که متقلبان و سوءاستفاده‌کنندگان در پست مدیریت ارشد شرکت با حداقل ۶ سال سابقه می‌باشند. همچنین نتایج مطالعه نشان می‌دهد که به دلیل گسترش روزافزون فناوری ارتباطات و اطلاعات، نوع تقلب پیوسته در حال تغییر خواهد بود (مؤسسه‌ی حسابرسی کی. پی. ام. جی، ۲۰۱۳).

۵. گزارش جهانی مؤسسه‌ی پی. دیبلو. سی. (۲۰۱۴) در خصوص بررسی جرائم اقتصادی در بیش از ۵۰۰۰ شرکت: تقلب مالی همواره یکی از بزرگ‌ترین جرائم سازمانی گزارش شده می‌باشد. در سال ۲۰۱۴، بیش از ۲۲٪ شرکت‌ها تحت بررسی بیان داشتند که تقلب مالی را تجربه نموده‌اند. بر اساس نتایج این پژوهش، سوءاستفاده از دارایی متداول‌ترین جرم اقتصادی است که تقریباً در ۶۹ درصد از شرکت‌ها صورت پذیرفته است. همچنین مطابق این گزارش، ۵۶ درصد از عوامل اصلی شکل‌گیری تقلب درون‌سازمانی و ۴۰ درصد آن برون سازمان بوده و اکثریت مرتکبین تقلب افرادی میان‌سال، دارای تحصیلات دانشگاهی، با سمت مدیریت و حداقل ۶ سال سابقه کاری یا بیش‌تر می‌باشند (پی. دیبلو. سی، ۲۰۱۴).

بدیهی است که فعالیت‌های متقلبانه مسئله‌ای گسترده است که شرکت‌ها در سراسر جهان با آن روبه‌رو هستند. در مقابله با تقلب، ایجاد سیستم‌های کنترل داخلی قدرتمند ضروری است؛ زیرا کنترل‌های داخلی ناکافی فرصتی برای تقلب را ایجاد می‌نماید. اگرچه مدیریت وظیفه ایجاد یک سیستم کنترل داخلی مؤثر را دارد اما همواره «موقعیت منحصر به فردی برای ارتکاب تقلب وجود دارد، زیرا مبتنی بر آن امکان کاهش کنترل‌ها، نادیده گرفتن سوابق دست‌کاری اسناد و مدارک حسابداری، و تبانی برای اعمال فشار بر کارکنان وجود دارد» (مرکز کیفیت حسابرسی، ۲۰۱۰). بنابراین تعیین نقش‌ها و مسئولیت‌های مدیریت و سایر ذی‌نفعان اصلی گزارش‌گری مالی در پیشگیری و تشخیص رفتار تقلب در شرکت‌ها ضروری است (کلاموت، ۲۰۱۸).

۴- روش‌شناسی پژوهش

این مطالعه مبتنی بر رویکرد تحلیل کیفی اقدام به بررسی و نظام‌بندی پیشینه‌ی پژوهشی در زمینه‌ی نقش بازدارندگی تقلب کنترل‌های داخلی و واحد حسابرسی داخلی و نیز قوانین حاکم بر آن در سطح ملی و بین‌المللی پرداخته، و از سویی دیگر بر اساس رویکردی ترکیبی در راستای

بررسی ویژگی‌های حسابداری داخلی و ارائه‌ی راه‌حل‌های کاربردی برای کاهش محدودیت‌های نقش بازدارندگی تقلب حسابداری داخلی، گام بر خواهد داشت.

۵- جرائم اقتصادی

بروز فساد مالی و تقلب به عنوان یک جرم کیفری، و مخاطره و تهدیدی برای حیات اقتصادی سازمان بوده و منجر به سلب اعتماد عمومی خواهند شد. این مخاطرات بر منافع کنشگران اقتصادی تأثیرگذارده و منجر به تضعیف بخش مالی سازمان‌ها و مؤسسات می‌گردد. تعریف فساد اقتصادی مطابق گزارش انجمن بازرسان ویژه تقلب آمریکا (۲۰۰۶) بیانگر «سوءاستفاده از موقعیت برای کسب منفعت شخصی یا سوءاستفاده از دارایی‌های متعلق به سازمان است.» این فساد اقتصادی شامل سوءاستفاده‌ها معمولاً به این صورت درک می‌شوند: تقلب عمدی، دست‌کاری داده‌ها، سوءاستفاده منابع به نفع یا ضرر یک شرکت. طبق استاندارد حسابداری ۲۴۰ (IAS۲۴۰)، فساد اقتصادی یک اقدام عمدی است که توسط یک شخص حقیقی یا حقوقی مانند مدیریت، کارکنان، اشخاص ثالث و غیره با هدف ایجاد بی‌نظمی در صورت‌های مالی صورت می‌پذیرد. این اقدامات عمدی شامل:

۱. تصرف ملک

۲. دست‌کاری، جعل یا تغییر داده‌ها و اسناد

۳. حذف اثرات معاملات و سوابق حسابداری

۴. استفاده نادرست از رویه‌های حسابداری

۵. ثبت معاملات مشکوک

فهرست تفصیلی از تخلفات اقتصادی در سطح کلان (اقتصاد ملی و بین‌المللی) مانند پیوست توصیه‌های شورای مشورتی اروپا (شماره‌ی R/۸۱/۱۲۸)، جرائم اقتصادی را در سطح خرد شامل می‌کند. جرائم اقتصادی در مقیاس خرد، به‌عنوان مثال در شرکت‌ها شامل: تخلفات مالیاتی و بیمه‌ای کارمندان، جعل ترازنامه و سوابق حسابداری و جرائم رایانه‌ای می‌باشد. آر. پاترسون (۲۰۰۲) فساد اقتصادی را به منزله‌ی تصرف مستقیم و غیرمستقیم اموال مبتنی بر فریبکاری، جعل و سرقت تعریف می‌نماید. وی معتقد است که فساد در حوزه حسابداری، عملی عمدی با هدف فریب و سردرگمی استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی بوده، و در این راستا تقلب به معنی گمراهی سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان بانگیزه کسب منفعت شخصی خواهد بود. یک ویژگی مشترک تمامی جرائم اقتصادی، جنبه‌ی مجرمانه بودن آن به دلیل تحمیل مخاطرات گسترده بر کسب‌وکار مناسب اقتصادی می‌باشد. در واقع وجود قوانین جزایی، بیانگر مسئولیت‌پذیری اشخاص در قبال نقض قوانین و مقررات است. انواع جرائم اقتصادی که غالباً مورد اقدام واقع می‌شوند عبارتند از:

۱. جرائم پول‌شویی

۲. نقض اعتماد ذی‌نفعان

۳. زیان به شرکت
  ۴. جرائم سایبری و الکترونیکی
  ۵. جرائم در بازار سرمایه
  ۶. جرائم مالیاتی، اعتباری، بیمه‌ای و تقلب
  ۷. تخلفات مالیاتی مستقیم و غیرمستقیم
  ۸. تخلفات بانکی
  ۹. رقابت ناعادلانه
- انواع جرائم اقتصادی با دید کلی در جدول ۱ نشان داده شده است. در سال‌ها اخیر، حجم کشف جرائم به‌ویژه فساد اقتصادی کاهش یافته است. به‌طور کلی، فسادهای اقتصادی در ۳ حوزه اصلی زیر طبقه‌بندی می‌شوند. بایستی توجه داشت که تعیین مقیاس جرائم اقتصادی دشوار است، زیرا این جرائم به‌سختی قابل تشخیص و کشف می‌باشند.
۱. امور مالی کیفری (صورت حساب ساختگی، فاکتور جعلی، اخاذی مالیاتی مستقیم و غیرمستقیم، مالیات بر ارزش افزوده و ...)
  ۲. ایجاد مخاطره در منافع کارآفرینان (تقلب اقتصادی، پول شویی، نقض اعتماد)
  ۳. جرائم مالی (فساد در بازار سرمایه و تقلب)

جدول (۱) انواع جرائم اقتصادی

توصیف	جرم اقتصادی
سوءاستفاده از اختیارات یا عدم انجام تعهدات مدیران، اقدامات به ضرر شرکت	سوء مدیریت، سوءاستفاده از اعتماد
اقدام به ضرر اعتباردهندگان: برای خنثی کردن یا محدود کردن رضایت طلبکاران	اختلاس اموال یک سازمان
تجارت دارایی‌هایی که در اثر جرم و جنایت به دست آمده‌اند	پول شویی
ایجاد یا دستیابی به اسناد کاذب و غیرقابل اعتماد و ارسال آن‌ها به منظور تقلب، انتشار اطلاعات تقلبی در مورد وضعیت شرکت توسط مدیران سازمان	ایجاد گزارش مالی کاذب
به دست آوردن مزایای مادی یا شخصی برای تصمیم‌گیری‌های مربوط به مدیریت	فساد
ایجاد مستمر موانع در مناقصه‌ها	تقلب در مناقصه
نگه‌داشتن سوابق نامناسب یا متناقض با واقعیت، و عدم مستندسازی کسب‌وکار	نگهداری نامناسب سوابق یا عدم وجود سوابق

(منبع: کلاموت، ۲۰۱۸)

۶- مقیاس جهانی جرائم اقتصادی

میزان خسارات ناشی از جرائم اقتصادی به مراتب بالاتر از جرائم جنایی و قاچاق مواد مخدر می‌باشد. برخی از آن‌ها جنبه‌ی درون‌سازمانی داشته، ولی بیش‌تر آن‌ها در حوزه‌ی بین‌المللی گسترش یافته‌اند. در واقع جرائم اقتصادی مانند تقلب به سبب کسب بیش‌ترین منفعت در مقایسه با سایر جرائم از توجه بیش‌تری برخوردار است. یکی از مهم‌ترین موارد تقلب شامل انجام اخاذی در حوزه‌ی مالیاتی و واردات کالای نامرغوب مبتنی بر یک زنجیره‌ی تأمین فاسد است. بایستی توجه داشت که فعالیت‌های تشخیص همواره با چالش‌های عمده‌ای همراه بوده و تلاش برای مجرمانه بودن این قبیل فعالیت‌ها تقریباً غیرممکن است. به‌عنوان مثال، جرائم یقه‌سفیدها، در اغلب موارد مورد کشف واقع نشده و صرفاً دارای اثرات زمینه‌ای هستند. این قبیل جرائم دارای یک ویژگی مشترک بارز هستند، یعنی: مرتکبین آن دارای سطح بالای حرفه‌ای و جایگاه مناسب اجتماعی می‌باشند. غالباً، این جرائم بر دو گونه می‌باشند:

۱. تقلب شغلی

۲. تقلب سازمانی

اثرات چنین جرائمی برای جامعه می‌تواند بسیار شدید باشد، زیرا آن‌ها غالباً دارای گستره‌ی بین‌المللی می‌باشند. مثال‌هایی متعدد در این زمینه می‌تواند شامل دست‌کاری داده‌ها توسط مدیران ارشد سازمانی به‌ویژه در شرکت‌های بورسی اروپایی مبتنی بر اثرات زیر باشد:

۱. انجام فعالیت‌های اقتصادی بر مبنای آن (تأمین مالی از طریق اعتبارات و وام‌ها)

۲. دسترسی آسان‌تر به منابع اضافی از طریق اتحادیه‌ی اروپا یا برنامه‌ی دولت

۳. ساختارهای سازمانی پراکنده

۴. استفاده از جرائم اقتصادی به‌عنوان ابزاری برای دستیابی به اهداف

۵. عدم کنترل کارمندان کلیدی

۶. توجه مالی اندک به کارکنان

۷. پیچیده‌تر شدن فعالیت‌ها و کاهش تخصص‌گرایی

۸. ارزیابی مشاغل با کارایی آن (خالص) بدون تجزیه و تحلیل درآمد و هزینه

۹. انتساب نامناسب مسئولیت‌ها و عدم احساس کنترل

غالباً، عدم نظارت کافی و کنترل داخلی فعالیت‌ها باعث عدم آگاهی سهامداران و مدیران از جرائم کارکنان خواهد شد. مارشال کلینارد و پیتر یاگرفرس با بررسی ۱۵۵۳ مورد پرونده وقوع جرم، به این نتیجه رسیدند که در بیش از ۶۰ درصد شرکت‌ها مدیران ارشد سازمانی (یقه‌سفیدها)، مرتکب جرم شدند. ضمناً، گزارش انجمن بازرسان ویژه‌ی تقلب (۲۰۱۴) بیانگر آن است که بخش عمده‌ای از جرائم سازمانی شامل تقلب و سوءاستفاده‌های مالی می‌باشد. در این گزارش آمده است که میانگین هزینه‌ی این جرائم حدود ۴ درصد از ارزش کل درآمد سازمان را شامل می‌شود. در سال‌های اخیر رایج‌ترین نوع تخلف اقتصادی مربوط به کسب و کار اقتصادی

است که عمدتاً شامل ارائه‌ی فاکتورهای جعلی، کسب‌وکار صوری و فرار مالیاتی است (تایل، ۲۰۱۴). گسترش این‌گونه جرائم در کشورهای اروپایی بیانگر نگرانی کمیسیون اروپا در زمینه‌ی کاهش شکاف مالیات بر ارزش‌افزوده می‌باشد (گزارش اتحادیه‌ی اروپا، ۲۰۱۲).

اقتصاد غیررسمی تقریباً در هر کشوری وجود داشته و این مهم پیش‌بینی را با مخاطره روبه‌رو می‌سازد. پژوهشگران اروپایی بیان می‌دارند که حجم جرائم اقتصادی در اتحادیه‌ی اروپا تا سال ۲۰۱۳ برابر با ۲.۱۵ میلیارد یورو (اشنایدر و کرنی، ۲۰۱۳) بوده است. البته اندازه این پدیده بسته به هر کشور و میزان توسعه آن متفاوت می‌باشد. به‌عبارت‌دیگر می‌توان گفت که جرائم اقتصادی در کشورهای اروپای غربی مانند آلمان، فرانسه در حدود ۱۳ درصد، اتریش و سوئیس در حدود ۸ درصد و کشورهای اروپای مرکزی و شرقی لیتوانی، استونی، بلغارستان در حدود ۳۰ درصد از تولید ناخالص ملی را شامل می‌شود (اشنایدر و کرنی، ۲۰۱۱). مقایسه این جرائم وسیع بوده و نیازمند انجام اقدامات کاربردی برای محدود کردن آن است. حال سؤال این‌که آیا حساب‌برسان داخلی تعداد این جرائم را کاهش می‌دهند. گزارش انجمن بازرسان ویژه تقلب (۲۰۱۸) نشان می‌دهد که بیش‌ترین سوءاستفاده‌ها یا تقلب‌ها عبارتند از فساد، تأمین مالی از طریق تقلب، جعل صورت‌های مالی، و غیره. در بسیاری از موارد، جرائم تقلب در بیش از یک روش صورت پذیرفته و مصادیق آن مانند کلاهبرداری و سوءاستفاده از اموال در جدول (۳) نشان داده شده است.

جدول (۲) تقلب، رشوه و فساد در برخی از کشورهای آسیایی، آفریقایی و اروپایی

آفریقای جنوبی	نیجریه	هند	روسیه	جمهوری چک	اسپانیا	فساد مالی
٪۷۸	٪۷۲	٪۸۰	٪۶۰	٪۶۱	٪۶۹	رشوه‌خواری / اعمال فاسد به‌طور گسترده رخ می‌دهد،
٪۱۰	٪۳۱	٪۵۲	٪۹	٪۱۶	٪۳۴	ارائه هدایا برای کسب‌وکار (توجیهی برای کمک به بقا در کسب‌وکار)،
٪۱۵	٪۲۱	٪۲۷	٪۱۶	٪۶	٪۱۶	پرداخت نقدی برای به دست آوردن مشاغل (توجیهی برای کمک به بقا در کسب‌وکار)،
٪۴۵	٪۴۷	٪۵۹	٪۴۱	٪۲۹	٪۵۶	شرکت‌ها اغلب عملکرد مالی را بهتر از آنچه هست گزارش می‌دهند،

(منبع: مؤسسه‌ی حسابرسی ارنست اند یانگ (EY)، ۲۰۱۵)

درواقع طبق گزارش انجمن بازرسان رسمی تقلب آمریکا (۲۰۱۸)، بزرگ‌ترین ریسک (تهدید) جرائم اقتصادی شامل تقلب در پرداخت (۲۱٪)، جعل اسناد (۲۰٪)، رشوه (۱۵٪)، سرقت پول (۱۱٪) بوده که (۵۳٪) آن توسط کارکنان، (۲۱٪) توسط مشتریان و (۱۴٪) اشخاص ثالث و مابقی توسط تأمین‌کنندگان، رقبا یا صاحب‌کاران کشف خواهد شد. این اعداد بیانگر آن است که حجم جعل اسناد، رشوه و سرقت در سال‌های اخیر افزایش و در مقابل فساد و تقلب در پرداخت، اندکی کاهش یافته است.

گزارش موسسه ی پی دیبلوسی (۲۰۱۶) نشان می‌دهد که بیش از ۳۶٪ از اشخاصی که دو سال قبل در لهستان مورد بررسی قرار گرفته‌اند، اقدام به ارتکاب جرائم اقتصادی نموده‌اند.

جدول (۳) فراوانی ارتکاب بیش از یک جرم

درصد	مشخصات
۵۷	سوءاستفاده از دارایی (صرفاً)
۹	صرفاً فساد (صرفاً)
۲۳	سوءاستفاده از دارایی و فساد
۳	سوءاستفاده از دارایی و تقلب در صورت‌های مالی (صرفاً)
۱	تقلب صورت‌های مالی (صرفاً)
۴	فساد اداری، سوءاستفاده از دارایی و تقلب در صورت‌های مالی
۱	فساد و تقلب صورت‌های مالی
۱	سوءاستفاده از دارایی (صرفاً)

(منبع: انجمن بازرسان رسمی تقلب آمریکا (ACFE)، ۲۰۱۸)

جدول (۴) بیش‌ترین جرائم اقتصادی در اروپای غربی (درصد)

سال ۲۰۱۸	سال ۲۰۱۶	تقلب
۳۶	۴۰	فساد
۱۷	۲۵.۵	غیر نقدی
۲۸	۱۹.۱	صورت‌حساب
۱۳	۱۸.۲	بازپرداخت هزینه
۱۵	۱۷.۳	تقلب صورت‌های مالی
۱۷	۹.۱	پول دستی
۵	۸.۲	حقوق و دستمزد

(منبع: انجمن بازرسان رسمی تقلب آمریکا (ACFE)، ۲۰۱۸)

۷- چشم‌انداز حسابرسان داخلی

حسابرسی داخلی یک فعالیت مستقل، اطمینان‌بخش عینی و مشاوره‌ای است که برای افزودن ارزش و بهبود عملکرد سازمان طراحی شده است. نقش آن شامل شناسایی، جلوگیری و نظارت بر ریسک‌های تقلب و رسیدگی به آن‌ها می‌باشد. باید در نظر بگیرید که ریسک تقلب در هر کسبوکاری وجود داشته و با حسابرسی کنترل‌های حوزه‌ی مربوط، ارزیابی پتانسیل بروز تقلب

و نحوه‌ی برخورد سازمان با ریسک تقلب (استاندارد ۲۱۲۰. A۲)، از طریق ارزیابی ریسک، و برنامه‌ریزی حسابرسی پاسخ مناسب را می‌دهد. مسئولیت مستقیم حسابرسی داخلی جلوگیری از وقوع تقلب در کسب‌وکارها نبوده، بلکه این وظیفه‌ی مدیریت است که در خط اول دفاع به پیشگیری از آن بپردازد. حسابرسی داخلی باید از تخصص خود برای تجزیه و تحلیل مجموعه‌ی داده‌ها استفاده نموده و بر اساس روندها و الگوهای موجود به بیان تقلب و سوءاستفاده‌های مالی بپردازد. در صورت عدم وجود تجربه در تیم حسابرسی داخلی، سازمان باید استخدام یا جذب منابع انسانی با دانش و تخصص کافی را مدنظر قرار دهد. سازمان باید یک برنامه‌ی پاسخگویی ضد تقلب مناسب داشته باشد که به تشریح رویه‌های کلیدی و روش‌های بررسی بپردازد. این طرح باید نقش حسابرسی داخلی را در صورت وجود احتمال خطر تقلب و عدم موفقیت کنترل‌های داخلی روشن نماید. از لحاظ عملیاتی، حسابرسی داخلی باید دانش کافی در مورد تقلب داشته باشد:

۱. پرچم قرمز: با استفاده از پرچم‌های قرمز مناطقی را که در آن‌ها احتمال وقوع تقلب بیش‌تر می‌رود، مشخص می‌شود
  ۲. درک ویژگی‌های تقلب، تکنیک‌های مورد استفاده در ارتکاب تقلب، طرح‌ها و سناریوهای مختلف تقلب
  ۳. ارزیابی شاخص‌های تقلب و تصمیم‌گیری در خصوص ضرورت اقدامات بعدی
  ۴. ارزیابی اثربخشی کنترل‌ها برای جلوگیری و کشف تقلب
- در صورت جمع‌آوری شواهد الکترونیکی، حسابرسی داخلی باید اطمینان حاصل کند که آیا دسترسی‌ها و الزامات قانونی لازم حاصل خواهد شد؟ در سازمان‌های که تقلب رخ داده است، حسابرسی داخلی باید درک کند که چگونه این کنترل‌ها شکست خورده و نیز به شناسایی فرصت‌های بهبود بپردازند. باید احتمال اشتباهات بیش‌تر، تقلب یا عدم تعهد در سازمان را در نظر گرفت و هزینه‌ی اطمینان را در رابطه با مزایای احتمالی مجدداً ارزیابی نمود. بسیاری از عوامل (از جمله منابع موجود) بر نحوه‌ی پاسخگویی سازمان‌ها به تقلب تأثیر می‌گذارند. برخی سازمان‌ها شامل سازوکارهای آگاهی از تقلب (فعال) و واکنش (واکنش‌پذیر) در فعالیت حسابرسی داخلی بوده و برخی از حسابرسان داخلی ممکن است در مورد تقلب بررسی نمایند. مدیریت ریسک تقلب، چیزی است که هر سازمان با آن روبه‌رو است. حاکمیت شرکتی و مدیریت اجرایی می‌توانند به روشن شدن نقش حسابرسان داخلی در مدیریت ریسک کلاهبرداری کمک نماید. بنابراین سازمان‌ها برای توجه به نقش حسابرسی داخلی بایستی به پنج سؤال اساسی پاسخ دهند:
۱. آیا سازمان، برنامه‌ی پاسخگویی به تقلب را دارد به‌نحوی که خط‌مشی‌های کلیدی و روش‌های بررسی را تشریح نماید؟
  ۲. چه کسی بررسی مربوط به تقلب را در سازمان انجام می‌دهد؟
  ۳. آیا حسابرسی داخلی وظیفه‌ی شناسایی ریسک تقلب را در مناطق مختلف سازمانی داشته، و آیا در این مناطق کنترل حسابرسی دارد؟

۴. به هنگام بروز تقلب، آیا حسابرسی داخلی به بررسی نحوه شکست کنترل‌ها و چگونگی بهبود آن‌ها می‌پردازد؟

آیا حسابرسی داخلی وظیفه‌ی بررسی تقلب را دارد، و اگر چنین است، آیا این از مهارت لازم برای انجام چنین بررسی‌هایی برخوردار هستند؟

۷- حسابرسی و کنترل داخلی

طبق گزارش انجمن حسابرسان داخلی آمریکا، حسابرسی داخلی به‌عنوان «فعالیت مستقل و عینی با اهداف اطمینان‌بخشی و مشاوره با هدف ایجاد ارزش‌افزوده در سازمان و به‌منظور دستیابی به اهداف مبتنی بر رویکرد سیستماتیک و نیز روش‌شناختی برای ارزیابی و بهبود اثربخشی ریسک فرآیندهای مدیریتی، کنترلی و ریسک می‌باشد.» بنابراین بایستی نتیجه‌گرفت که حسابرسی داخلی به معنای فعالیت عینی و مستقل مبتنی بر پیشگیری و مشاوره، اطمینان‌بخشی، سیستماتیک، متمرکز بر مدیریت بحران و بررسی فرآیندهای خواهد بود. حسابرسی داخلی از طریق سازوکارهای مؤثر کنترلی، ارزیابی اثربخش و کارا، و بهبود مستمر، و شناسایی نقاط ضعف و قوت در حوزه مدیریت کسب‌وکار به برنامه‌طراحی شده کمک می‌نماید. در واقع، هدف از حسابرسی داخلی عبارت است از ساده‌سازی فرآیندها، به‌منظور نظارت بر میزان دستیابی به اهداف؛ مسئولیت اجرای آن، و حمایت سیستماتیک و مستقل از منابع برای تعیین وجود فعالیت‌های کنترلی، انطباق نتایج با برنامه‌ریزی انجام شده و نیز بررسی اثربخشی راه‌حل‌ها و تحقق اهداف می‌باشد. بخش ۱۲۵ (۴) C از مفاد عمومی مقررات شماره ۲۰۱۳/۱۳۰۳ اتحادیه‌ی اروپا به بیان اثربخشی اقدامات حسابرسی داخلی و فعالیت‌های متناسب با شناسایی انواع ریسک تقلب‌ها می‌پردازد. علاوه بر آن، در بخش ۵۹ این مقررات به نقش مؤسسات حسابرسی در مورد سیستم‌های مدیریتی و کنترلی، گزارش‌های سالانه و بیانیه‌های کمیسیون اتحادیه‌ی اروپا در راستای «ارزیابی اثربخش ریسک تقلب و اقدامات متناسب با تقلب» می‌پردازد. مقررات دیگر شامل استاندارد IAASB۲۴۰ «مسئولیت حسابرس مستقل در مقابل تقلب»، استاندارد ISSI۲۴۰ «تعهدات حسابرس مستقل در مقابل تقلب به هنگام حسابرسی صورت‌های مالی متناسب با استاندارد» ISA۲۴۰ و نیز راهنمایی بیش‌تر برای حسابرسی بخش دولتی. بر اساس استانداردهای ذکر شده در بالا، هدف حسابرسی داخلی بررسی کارایی و اثربخشی سیستم‌های مدیریت و کنترلی و نیز پیشگیری و اصلاح اشتباهات و تقلب می‌باشد. کنترل صحت عملکردها ضروری بوده و پیاده‌سازی حسابرسی داخلی منجر به ایجاد «ارزش‌افزوده» برای سازمان خواهد شد، زیرا حسابرسی داخلی اقدام به شناسایی ریسک‌ها شده و پایداری شرکت را موجب خواهد شد. وظایف اصلی حسابرسی داخلی (صرف‌نظر از نوع شرکت) عبارت است از:

۱. کنترل منظم قانونی، کارایی و مناسب بودن فعالیت‌ها

۲. بررسی صحت تحقق فعالیت‌ها و اهداف موردنظر

۳. بررسی اطلاعات عملیاتی و مالی

۴. نظارت بر عناصر کنترل‌ها داخلی و سازمان

۵. گزارش به مدیریت

۶. بازرسی از سیستم حسابداری

مهم‌ترین ویژگی یک حسابرسی داخلی مدرن شامل شناسایی، ارزیابی و آزمون مستقل می‌باشد. در درجه‌ی اول وظایف حسابرسی داخلی برای ارزیابی سیستم و شناسایی راه‌حل‌ها برای کاهش ریسک عبارت است از:

۱. بررسی بی‌طرفانه‌ی فعالیت‌های واقعی و بااهمیت

۲. تهیه‌ی مدارک معتبر و کافی برای ارزیابی نتایج

۳. هدایت منابع به مهم‌ترین مناطق سازمان

۴. اطلاع‌رسانی به مدیریت در مورد نحوه‌ی انجام حسابرسی داخلی مستمر

۵. همکاری با مدیریت و کارکنان برای اطمینان از عملکرد مناسب کنترل‌های داخلی

مطابق دیدگاه انجمن حساب‌رسان داخلی آمریکا (IIA)، حسابرسی داخلی هنوز یک پدیده‌ی جدید بوده و موضوعی است که برای تغییر منظم آن متناسب با نیازهای ضروری، شرایط و اهداف به‌صورت مستمر بایستی مورد تعریف واقع شود. همه‌ی استانداردها در معرض تغییر بوده و هنوز هم نیازمند جستجوی روش‌های دقیق‌تر حسابرسی می‌باشیم. رویه‌های حسابرسی داخلی در جدول ۵ نشان داده شده است. نتایج پژوهشی انجمن حساب‌رسان داخلی آمریکا (۲۰۱۹)، عناصر حسابرسی داخلی در مقابله با تقلب را در پنج طبقه‌ی کلی تقسیم‌بندی می‌نماید:

۱. سازمان‌ها برای محدود کردن خطر تقلب باید رویه‌های کنترل داخلی خوبی داشته باشند، و نقش حسابرسی داخلی ارزیابی این کنترل‌ها است.

۲. سازمان‌ها باید یک برنامه‌ی پیشگیری و تقلب مناسب داشته باشد تا محدودیت و پاسخ سریع را در شناسایی تقلب و مدیریت اوضاع به وجود آورد. این موضوع باید شامل داده‌های دیجیتال نیز باشد.

۳. مدیر ارشد حسابرسی باید چگونگی مدیریت تقلب در سازمان را در نظر گرفته و میزان مواجهه با خطر تقلب را به‌طور دوره‌ای ارزیابی نماید.

۴. ریسک تقلب باید در برنامه‌ی حسابرسی و هر وظیفه‌ی حسابرسی گنجانده شود تا کفایت کنترل‌های ضد تقلب را ارزیابی نماید.

۵. حساب‌رسان داخلی نباید در مورد تقلب تحقیق نمایند، مگر این‌که تجربه و تخصص خاصی برای انجام این کار داشته باشند.

کنترل داخلی در تمام سطوح اجرا شده و متناسب با ساختار سازمانی در ارتباط با سطوح مختلف مدیریت و اهداف شرکتی است. بخش عمده‌ای از رویدادهای اقتصادی می‌توانند کنترل شوند، اما در برخی از موارد نیازمند فراکنترل می‌باشیم. مدیران ممکن است از قابلیت اجرای کنترل‌های داخلی مطمئن نباشند. در بررسی مطالعات انجام شده برخی از دلایل نقاط ضعف سیستم کنترل داخلی به‌صورت زیر مورد توجه واقع شده است:

۱. نبود کارکنان کنترلی
۲. فقدان آموزش منظم کارکنان
۳. نبود ساختار مناسب فناوری اطلاعات
۴. فقدان دستورالعمل مناسب در مورد خودکنترلی و روش‌های کنترلی
۵. سیستم کنترل متمرکز بر کنترل پیشگیرانه و پیش‌دستانه

جدول (۵) تغییرات در حسابرسی داخلی

حسابرسی سنتی	حسابرسی مدرن مبتنی بر تجزیه و تلیل ریسک	فرآیند حسابرسی
به‌عنوان یک قاعده، سیستم‌های مالی و حسابداری؛ انطباق نظارتی و فعالیت عملیاتی.	کلیه‌ی سیستم‌هایی که اهداف تجاری را پیاده‌سازی می‌کنند.	حوزه‌ی حسابرسی
ارزیابی سیستم کنترل داخلی، بهبود کارآیی و بهره‌وری.	تعیین این‌که آیا ریسک‌ها محدود شده است یا خیر؟	اهداف حسابرسی
برنامه‌های حسابرسی می‌توانند به نتایج حاصل از تحلیل ریسک ارائه شوند.	حسابرسی که به‌عنوان نتیجه‌ی تحلیل ریسک انتخاب شده است؟	طرح حسابرسی
تمایز بین حسابرسی مالی، حسابرسی عملیاتی، حسابرسی رعایت و حسابرسی فناوری اطلاعات.	فقط دو مورد وجود دارد: حسابرسی پروژه‌ها و حسابرسی مداوم.	انواع حسابرسی
تنها برخی از حسابرسان دارای شناخت نسبت به حسابرسی بوده و صرفاً بر ارزیابی اولیه برای گزارش‌گری و ارائه‌ی یافته‌ها و پیشنهادها اکتفا می‌نمایند.	مشارکت بالا در تمام مراحل با شروع برنامه‌ریزی. حسابرس صاحب ریسک است و مسئولیت کنترل را بر عهده دارد.	مشارکت دیگر کارکنان سازمان
حسابرس وظایف حسابرسی را یکی پس از دیگری انجام می‌دهد.	یک حسابرس می‌تواند هم‌زمان چندین کار را انجام دهد.	کارکنان حسابرسی
محاسبه‌ی آسان، زیرا به‌عنوان یک قاعده، حسابرسی معمولاً از پیش انجام شده است.	پیش‌بینی دشوار است. کارهای غیراستاندارد، غالباً با تغییرات سیستم همراه است.	دوره‌ی تکمیل وظیفه‌ی حسابرسی

انجام آزمون‌ها	هدف از آزمون‌ها ارزیابی کار کنترل‌های کلیدی است. تجزیه و تحلیل ریسک به شما امکان تعیین و ارزیابی مهم‌ترین کنترل‌ها را می‌دهد.	هدف از آزمون‌ها ارزیابی عملکرد کنترل است. هدف از این آزمون‌ها یافتن اشتباهات است اما بدون توجه به ارتباط آن‌ها.
گزارش	حصول اطمینان حسابرسی از این‌که، ریسک‌ها در سطح قابل قبول قرار دارد. با اشاره به این‌که ریسک‌ها باید محدود باشد.	تأیید این‌که سیستم کنترل داخلی الزامات را برآورده می‌کند. نقاط ضعف موجود در سیستم
حسابرسان	افراد بسیار بانگیزه و دارای تجربه‌ی مدیریتی یا کارشناسی در حوزه‌ی حسابداری و سایر حوزه‌ها، برای حسابرسی ویژه قابل استفاده است.	حسابرسان / حسابداران خبره و حسابرسان حرفه‌ای شاغل پست سازمانی.
انجمن حسابرسان داخلی	ساختار وظیفه‌ای	ساختار سلسله‌مراتبی

(منبع: سی‌زروینسکی، ۲۰۰۵)

در واقع کنترل‌های داخلی برای پیشگیری از اشتباهات، عدم انضباط مالی و تقلب در اقتصاد است. این موارد شامل شناسایی، افشا و ارائه‌ی اهداف است. ارزیابی عدم انضباط مالی در سازمان‌ها و بررسی تقلب معمولاً مبتنی بر کنترل و رعایت قوانین مالی منظم، کسب و کار شرکت، امنیت، گردش منظم اسناد و عملکرد خودکنترلی می‌باشد. بنابراین تمرکز بر کنترل‌های داخلی صلاحیت‌دار خواهد بود. به هنگام کشف تقلب، نه تنها نیازمند کسب شواهدی اطمینان‌بخش به روش حرفه‌ای بوده، بلکه بایستی اقدامات قانونی را نیز مورد توجه قرار دهیم. کنترل داخلی یک سیستم جداگانه نبوده، بلکه بخش جدای‌ناپذیری از سیستم مدیریت سازمان است. کنترل‌های داخلی هم‌راستا با حسابرسی داخلی صورت پذیرفته و اهداف آن عبارت است از (کوک، ۲۰۰۲):

۱. حمایت از سازمان در دستیابی اهداف (اثربخشی و کارآیی فعالیت‌ها، و استفاده کارا از منابع، قابلیت اطمینان از گزارش‌های مالی، رعایت قانون)
  ۲. امکان کسب اطمینان منطقی از تحقق اهداف اقتصادی
  ۳. حفاظت از دارایی
  ۴. شناسایی عدم انضباط مالی و تقلب
- وظایف اصلی کنترل داخلی نیز شامل موارد زیر است (کوک، ۲۰۰۲):
۱. پیش‌بینی و پیشگیری (عوارض جانبی و مناسبت‌ها)
  ۲. شناسایی و کشف (عوارض جانبی و اقدامات اصلاحی)

۳. اصلاح مدیریت (دلایل وقایع موردنظر)
 برای بررسی وظایف کنترل داخلی، نیازمند توجه تفاوت‌های بین کنترل داخلی و وظایف حسابرسی داخلی مطابق جدول ۶ خواهیم بود.

جدول (۶) تفاوت بین حسابرسی داخلی و کنترل داخلی

کنترل داخلی	حسابرسی داخلی
در درجه‌ی اول به علائم یک پدیده‌ی منفی پاسخ می‌دهد	تأکید بر علل پدیده‌های جانبی
توجه صرف به اثرات آتی ریسک	اقدامات پیشگیرانه، ریسک‌های احتمالی را نشان می‌دهد
دامنه‌ی محدود مجوز، به خواست طرف سفارش‌دهنده بستگی دارد	تا حد زیادی مستقل است
با تمرکز بر تشخیص مرتکبین عدم انضباط مالی	فعالیت با هدف بهبود کسب‌وکار
بر اساس آیین‌نامه داخلی کار می‌کند	بر اساس استانداردها کار می‌کند

(منبع: کندال و استاسیک، ۲۰۰۵)

اولین دستاورد حسابرسی عملکرد مبتنی بر فرآیند کنترلی (کنترل اشتباهات، کاهش تقلب) در دهه ۱۹۸۰ میلادی مطرح گردید. در واقع، به‌نوعی بسطی از حسابرسی مستقل است. در اواخر دهه ۱۹۸۰ میلادی و نیز در دهه ۱۹۹۰ میلادی دستاوردهای حسابرسی داخلی گسترش یافت و بر مبنای حسابرسی عملیاتی، حسابرسی مبتنی بر ریسک (برآورد ریسک، ایجاد سیستم‌های هشداردهنده‌ی به‌موقع) با هدف توجه به فرآیندهای اقتصادی و فنی مطرح گردید. بنابراین حسابرسی داخلی با توجه به توسعه وظایف و نقش‌های خود نیازمند توجه به تمام ویژگی‌های شرکت و کنترل امور مالی و حسابداری آن بوده و مبتنی بر تکمیل آیین‌نامه‌های کنترلی (اطمینان بخشی کسب‌وکار اقتصادی، بررسی رعایت قوانین و مقررات، ریسک) بایستی بر اثربخش و مناسب بودن دستورالعمل‌ها تأکید ورزد. حسابرسی داخلی با تمرکز بر وظایف اطمینان بخشی و خدمات مشاوره‌ای اقدام به بررسی نقاط چالش آفرین سیستم مدیریت و توسعه‌ی راه‌حل‌ها مناسب برای حذف آن‌ها خواهد نمود. حسابرسی داخلی، ابزاری برای بهبود امنیت اقتصادی می‌باشد.

۸- حسابرسی داخلی به‌عنوان ابزاری برای بهبود امنیت اقتصادی

اگر حسابرسی داخلی برای بررسی تقلب مورد نیاز باشد، آنگاه حسابرسی داخلی باید مهارت و تجربه‌ی لازم را برای انجام بررسی داشته و مسئولیت حرفه‌ای خود را بدون به خطر انداختن تحقیقات و شواهد مرتبط با آن انجام دهد. این بررسی‌ها، جزء وظایف حسابرسی داخلی نیست. بنابراین حسابرسان داخلی باید با در نظر گرفتن میزان کار مورد نیاز برای دستیابی به اهداف مشارکت و پیچیدگی، اهمیت آن، از مراقبت‌های حرفه‌ای مناسب (استاندارد ۲۱۲۰. A۲)

استفاده نمایند. آن‌ها باید تصمیم بگیرند که آیا در وضعیت مناسبی برای انجام بررسی‌ها بوده یا این‌که برای انجام بررسی و تحقیق نیازمند استفاده از مشاوران حقوقی داخلی، منابع انسانی، بررسی‌کنندگان تقلب، حسابرسی دادگاهی دیجیتال یا تخصص‌های قانونی و بررسی برون سازمان خواهند بود. سازمان‌ها نباید انتظار داشته باشند که مهارت حسابرسی داخلی شامل بررسی مربوط به تقلب باشد. در مقابل، حسابرسی داخلی باید با ارائه‌ی خدمات اطمینان‌بخشی لازم در مورد کنترل‌های داخلی که برای کشف و جلوگیری از تقلب طراحی شده‌اند، از اقدامات مدیریت ضد تقلب در سازمان پشتیبانی نمایند. در جدول ۷ دیدگاه‌های مختلف در خصوص طبقه‌بندی وظایف و نقش‌های مهم حسابرسی داخلی مورد توجه واقع شده است. متداول‌ترین انواع حسابرسی داخلی عبارتند از: حسابرسی مالی، حسابرسی عملکرد، حسابرسی سیستم‌ها، حسابرسی رعایت. در جدول ۸ هرکدام از انواع حسابرسی و گستره آن مورد تعریف و توجه واقع شده است.

جدول (۷) طبقه‌بندی حسابرسی داخلی مبتنی بر دیدگاه پژوهشگران

پژوهشگر	طبقه‌بندی
سویر، دیت‌هوفر، شاینر	حسابرسی جامع، مدیریت محور گرا، مشارکت‌کننده‌ی حسابرسی برنامه
فایت	بررسی کنترل داخلی، حسابرسی مالی، حسابرسی رعایت، حسابرسی عملیاتی، حسابرسی تحقیق، حسابرسی اطلاعات، حسابرسی مالی، حسابرسی عملیاتی، حسابرسی مدیریت، مشاوره داخلی
لوک	حسابرسی مالی، حسابرسی داخلی، حسابرسی مدیریت، حسابرسی رعایت

(منبع: کندال و استاسیک، ۲۰۰۵)

جدول (۸) حوزه‌های کارکردی انواع حسابرسی

تعریف	کاربرد
حسابرسی مالی - ارزیابی گزارش‌های مالی مطابق استانداردهای حسابرسی مالی	<ul style="list-style-type: none"> • ارزیابی ساختار حسابداری • بازرسی گزارش‌های حسابداری • بررسی مطالب موجود در گزارش‌های حسابداری • تحلیل و ارزیابی گزارش‌های مالی • ارزیابی روش تأمین مالی کسب‌وکارها • بررسی نقدینگی مالی

<ul style="list-style-type: none"> • بررسی کارایی کسب‌وکار • بررسی صرفه‌ی اقتصادی • ارزیابی اجرای اهداف عملیاتی • ارزیابی اجرای اهداف بلندمدت 	حسابداری عملکرد - ارزیابی کارایی و اثربخشی اقدامات بر عملکرد سازمان
<ul style="list-style-type: none"> • ارزیابی سیستم جمع‌آوری و پرداخت وجه • ارزیابی مدیریت بدهی‌ها و مطالبات • ارزیابی تولید، لوازم و فروش 	حسابداری سیستم - نظارت بر سیستم‌های موجود در سازمان
<ul style="list-style-type: none"> • ارزیابی انطباق موافقت‌نامه‌ها با قانون • ارزیابی انطباق با مقررات حسابداری • ارزیابی کیفیت محصولات با استانداردهای ملی و بین‌المللی • ارزیابی رعایت تاریخ‌های گزارش‌گری • ارزیابی انطباق با قوانین حاکم بر عملکرد سازمان 	حسابداری رعایت - ارزیابی این‌که آیا اقدامات مطابق دستورالعمل‌ها و قوانین هستند
<ul style="list-style-type: none"> • ارزیابی روابط عمومی • ارزیابی عملکرد واحدهای سازمانی در شرکت • ارزیابی محصولات و فناوری‌ها • ارزیابی امنیت سیستم‌های فناوری اطلاعات • ارزیابی توسعه منابع انسانی و فرهنگ سازمانی 	حسابداری عملیاتی - مطابقت با اهداف سازمان

(منبع: وینارسکا، ۲۰۰۵)

در واقع حسابداری بیش از اندازه به حسابداری مالی متصل است، حال آن‌که حسابداری سیستم‌ها و حسابداری عملیاتی از اهمیت زیادی برخوردار هستند. بایستی توجه داشت که بیش‌تر جرائم اقتصادی و مخاطرات عدم انضباط مالی و سوء مدیریت‌ها در درون سازمان شکل گرفته و بنابراین به‌طور مستمر نیازمند توجه به نظارت ویژه توسط حسابداری داخلی می‌باشیم. شاید بهتر باشد از مفاهیم جدید حسابداری یعنی حسابداری پروژه یا حسابداری مستمر استفاده نماییم. از سوی دیگر تحول فرآیندهای مدیریتی نیز به عنوان اصول عملکرد کسب‌وکار دستخوش تغییر بوده و نیازمند حسابداری می‌باشد. به‌عبارت‌دیگر، به دلیل رقابت اقتصادی بیش‌تر شرکت‌ها و توسعه یافتن انواع ریسک‌های کسب‌وکار علاوه بر تمرکز حسابداری داخلی بر حوزه‌ی مالی نیازمند تمرکز آن بر دیگر حوزه‌ها خواهیم بود. از این‌رو نقش حسابداری داخلی در فرآیندهای مدیریت ریسک رو به افزایش است (شکل ۱). حسابداری داخلی، برای تأمین خدمات اطمینان‌بخشی، جلوگیری از جرم و تقلب، ارزیابی مخاطرات ریسک به‌ویژه ریسک‌های مالی مورد معرفی واقع شده و به دنبال روش‌های نظارت و تشخیص تقلب (مانند: سازوکارهای پاسخ به عدم انضباط مالی) می‌باشد. حسابداری داخلی همگام با تغییر رویه‌های مدیریت بایستی توسعه‌یافته و بر حوزه‌های مشکل‌آفرین تمرکز نماید.

شکل (۱) نقش حسابرسی داخلی در مدیریت ریسک (ERM)

نقش‌های اصلی حسابرسی داخلی مبتنی بر مدیریت ریسک (ERM)	نگهداشت و توسعه‌ی چارچوب ERM	نقش‌هایی که حسابرسی داخلی نباید انجام دهد
<ul style="list-style-type: none"> • بازبینی مدیریت ریسک‌های کلیدی • اطمینان بخشی نسبت به فرآیند مدیریت ریسک • اطمینان بخشی نسبت به ارزیابی صحیح ریسک‌ها • ارزیابی فرآیندهای مدیریت ریسک • ارزیابی گزارشگری ریسک‌های کلیدی 	<ul style="list-style-type: none"> • پشتیبانی از استقرار ERM • توسعه‌ی راهبرد ERM برای تأیید گسترده • گزارشگری تلفیقی مبتنی بر ریسک • تسهیل شناسایی و ارزیابی ریسک • فعالیتهای هماهنگ ERM • هدایت مدیریت در واکنش به ریسک 	<ul style="list-style-type: none"> • تنظیم تمایل به ریسک • پاسخگویی برای مدیریت ریسک • واکنش به ریسک از طرف مدیریت • تصمیم‌گیری نسبت به واکنش به ریسک • اطمینان بخشی مدیریت نسبت به ریسک • پیاده‌سازی فرآیندهای مدیریت ریسک

(منبع: کلاموت، ۲۰۱۸)

۹- ارزیابی ریسک تقلب

مطابق استاندارد حسابرسی ۲۴۰ «تقلب و اشتباه»، برخی از دستورالعمل‌ها در مورد ارزیابی ریسک تقلب ایجاد شده است. در هنگام برنامه‌ریزی حسابرسی، حسابرس باید ریسک مربوط به این واقعیت را ارزیابی کند که تقلب و اشتباه، می‌تواند منجر به ناسازگاری‌های قابل توجه در گزارش‌های مالی شود و او باید اطلاعات مربوط به تقلب یا اشتباهات کشف شده از مدیریت را مورد درخواست قرار دهد. علاوه بر هرگونه محدودیت ساختاری سیستم‌های حسابداری و کنترل داخلی و همچنین عدم رعایت الزامات مربوط به کنترل داخلی، شرایط و یا حوادثی وجود دارد که ریسک مرتبط با تقلب و اشتباه را افزایش می‌دهند. چنین شرایطی شامل جنبه‌های مربوط به صداقت و صلاحیت مدیریت، شرایط غیرمعمول درون و برون سازمانی است که بر فعالیت اقتصادی، معاملات غیرمعمول یا مشکلات مربوط به اثبات وجود حسابرسی کافی و مناسب تأثیر می‌گذارد. بر اساس ارزیابی ریسک، حسابرس باید برخی از روش‌های حسابرسی را تدوین کند که به‌طور معقول و منطقی تضمین می‌نمایند که تخلفات قابل توجه ناشی از تقلب و اشتباه در گزارش‌های مالی به‌طور کلی کشف خواهد شد. بنابراین حسابرس در حسابرسی خود به دنبال اثبات کافی و مناسب نسبت به این موضوع می‌باشد صورت‌های مالی قابل اتکا بوده و در صورت

وجود تقلب یا اشتباه، اقدامات اصلاحی نسبت به آن صورت پذیرفته است. معمولاً احتمال کشف اشتباه بیش‌تر از کشف تقلب است. زیرا تقلب معمولاً با اقدامات پوششی همراه است. محدودیت‌های ذاتی حسابرسی یک موضوع غیرقابل اجتناب است.

مطابق استاندارد حسابرسی ۲۰۰ «هدف و اصول کلی حسابرسی گزارش‌های مالی»، حسابرسان باید حسابرسی را با نگرش شک‌گرایی حرفه‌ای انجام داده و اذعان نمایند که واقعیت‌ها و وقایع را می‌توان کشف نموده و احتمال وجود تقلب یا اشتباه وجود دارد. اگرچه وجود یک سیستم حسابداری کارآمد و کنترل داخلی امکان عدم ارائه‌ی گزارش‌های مالی به دلیل تقلب و اشتباه را کاهش می‌دهد، اما همیشه این ریسک وجود دارد که سیستم کنترل داخلی ممکن است مانع از کشف سوءتفاهم مربوط نشود. علاوه‌براین، هر سیستم حسابداری و کنترل داخلی می‌تواند در برابر تقلب که به دنبال توافق پنهانی بین کارکنان یا تقلب از طرف مدیریت صورت می‌گیرد، ناکارآمد باشد. مدیران سطوح خاص می‌توانند کنترلی را که مانع ارتکاب تقلب توسط سایر کارکنان شود، تشدید نمایند (به‌عنوان مثال از طریق نشانه‌هایی که توسط افراد زیرمجموعه خود در مورد دست‌کاری در حسابداری، جعل اسناد حسابداری یا پنهان‌کاری ارائه شده است). در ارزیابی ریسک تقلب، حسابرسان باید سؤالات زیر را در نظر بگیرند (مونت‌آنو و همکاران، ۲۰۱۰):

- آ. آیا می‌توان با شیوه‌ای که از مدیریت و کارمندان دریافت می‌شود، تقلب کرد؟
- ب. کنترل‌های داخلی چقدر دقیق هستند؟ آیا می‌توان از آن‌ها جلوگیری کرد؟
- ج. چه کسی در سازمان می‌تواند انگیزه ارتکاب تقلب را داشته باشد؟
- د. آیا تغییرات اساسی در سازمان رخ داده است؟
- ه. آیا سازمان در محدوده و منطقه‌ی جغرافیایی با افزایش سطح تقلب فعالیت می‌کند؟
- و. آیا مواردی وجود داشته است که اعضای مدیریت و کارمندان به اتهام تقلب مورد بررسی قرار گیرند؟

توانایی سازمان برای پیشگیری و کشف تقلب بستگی به ارزیابی درست و کامل خطرات تقلب دارد. در عمل، ارزیابی ریسک‌های تقلب فرآیندی هفت مرحله‌ای می‌باشد (مونت‌آنو و همکاران، ۲۰۱۰):

۱. سازمان‌دهی نحوه‌ی ارزیابی ریسک‌های تقلب
۲. تعیین فرآیندها، واحدهای سازمانی و مکان‌هایی که باید مورد ارزیابی قرار گیرند هم از منظر ارزش معاملات و مانده‌های آن‌ها و هم مبتنی بر ریسک‌های خاص شناسایی شده
۳. شناسایی طرح‌ها و سناریوهای تقلب
۴. ارزیابی امکانات ارتکاب تقلب
۵. ارزیابی میزان اهمیت خطرات تقلب شناسایی شده (ارزیابی خسارات احتمالی)
۶. تعیین کنترل‌های داخلی ضد تقلب موجود و سطح پوشش آن‌ها. در این مرحله آسیب‌پذیری‌های سیستم کنترل داخلی شناسایی می‌شود
۷. تدوین یا اصلاح برنامه حسابرسی بر اساس نتایج ارزیابی خطرات تقلب

علاوه بر تمام موارد فوق، حسابرس داخلی باید یک عنصر غیرقابل پیش‌بینی در برنامه‌های کاری خود داشته باشد. نتایج حسابرسی بایستی به ذی‌نفعان سازمان گزارش شده و مورد سازمان‌دهی قرار گیرند (اوپرین و همکاران، ۲۰۰۷). نتیجه‌گیری‌هایی که حسابرسان به آن می‌رسند در گزارش‌هایی که در دسترس علاقه‌مندان باقی می‌ماند خلاصه شده و سیستم سازی می‌شود. به‌عنوان مثال در استاندارد حسابرسی ۲۴۰ «تقلب و اشتباه» به دو روش تشخیص اشتباه عمدی اشاره شده است: گزارش‌گری مالی متقلبانه و اختلاس دارایی‌ها (بوگنت و همکاران، ۲۰۱۱). گزارش‌گری مالی تقلب حاکی از اشتباهات عمدی یا حذف مبالغ یا اطلاعات از وضعیت مالی، با هدف فریب کاربران است. این نوع تقلب می‌تواند شامل موارد زیر باشد: اقدامات فریبکارانه (مانند دست‌کاری، جعل، یا اصلاح داده‌های حسابداری و توجیه اسناد استفاده شده برای ترسیم موقعیت‌های مالی)، تفسیر اشتباه عمدی یا حذف وقایع، معاملات و سایر اطلاعات مهم از وضعیت‌های مالی، استفاده‌ی نادرست از خط‌مشی‌های حسابداری مربوط به ارزیابی، تشخیص، طبقه‌بندی، ارائه یا توصیف اطلاعات. از طرف دیگر، اختلاس دارایی به تقلبی اشاره دارد که به معنای سرقت دارایی از یک سازمان است.

صرف‌نظر از این موضوع، در صورت تقلب در گزارش‌گری مالی یا اختلاس دارایی، تقلب مستلزم ایجاد انگیزه یا فشارهایی است برای ارتکاب است. همه‌ی این جنبه‌ها دشوار است و گاهی اثبات تقریباً غیرممکن است. در برنامه‌ریزی حسابرسی، حسابرسی باید برای تشخیص این که آیا اشتباهات مهم نشای از تقلب بوده است یا خیر، مدیر را مورد سؤال قرار دهد. حسابرس نه‌تنها تمایل به ارزیابی انجام شده توسط مدیریت در مورد ریسک تقلب و سیستم موجود در زمینه‌ی پیشگیری و کشف تقلب دارد، بلکه به سیستم حسابداری و کنترل داخلی که برای پیشگیری و تشخیص اشتباه نیز ایجاد شده، توجه نشان می‌دهد (بوگنت و همکاران، ۲۰۱۱).

این سؤالات ممکن است جنبه‌های زیر را در نظر بگیرد: مکان شعب، بخش‌های تجاری، انواع معاملات، مانده حساب‌های قابل توجه، نحوه‌ی مدیریت، فعالیت سازوکارهای حسابرسی داخلی، شناسایی تقلب و یا نواقص بااهمیت در سطح سیستم کنترل داخلی، روش مدیریت برای انتقال دیدگاه خود نسبت به کارها و رفتار اخلاقی مسئولان به کارکنان (به‌عنوان مثال سیاست‌های اخلاقی یا آیین رفتار حرفه‌ای و غیره). همان‌طور که قبلاً عنوان شد، همه‌ی این موارد جنبه‌های حساسی داشته و بنابراین ردیابی آن دشوار است اما دقیقاً به همین دلیل است که حسابرسی داخلی در اکثر مأموریت‌های خود آن‌ها را مورد توجه قرار می‌دهد. برای درک روشنی از تقلب، شناختن سه عامل مهم مرتبط با ارتکاب تقلب: فرصت، انگیزه و خود توجیهی مهم است. این فرصت به‌طور کلی به دلیل نقص در کنترل‌های داخلی اتفاق می‌افتد و محیطی را ایجاد می‌کند که در آن، این جرائم اتفاق افتاده و کشف نخواهند شد. انگیزه غالباً در نتیجه‌ی محدودیت‌های مالی ناشی از یک سبک زندگی گران‌قیمت، تفاوت بین حقوق و مسئولیت‌ها، فشار برای دستیابی به اهداف مالی خاص، کسب منافع شخصی گسترده یا طمع‌ورزی ایجاد می‌گردد. خود توجیهی بیانگر گفتگوی درونی است که فرد خطاکار برای ایجاد انگیزه در اعمال خود استفاده می‌نماید.

مرتکب تقلب این‌گونه خود را متقاعد می‌نماید که کارفرما حقوق وی را تملک نموده است.

۱۰- پیشگیری و کشف تقلب

پایه‌سازی مناسب و صحیح آیین رفتار حرفه‌ای بیانگر آن است که یکی از مهم‌ترین سازوکارهای ارتباط با کارکنان معیارهای قابل قبول در فعالیت خود و جلب توجه به تعهدی است که مدیریت به‌منظور احترام به یکپارچگی و انسجام سازمان انجام داده است (یک ساختار سازمانی شفاف، تدوین سیاستی در مورد تضاد منافع، وجود یک بخش حسابرسی داخلی). همچنین یک برنامه ارتباطی و آموزشی با دقت برنامه‌ریزی شده باعث افزایش درک کارکنان از تعهدات خود در مورد کنترل‌های انجام شده در مورد تقلب و تخلفات حرفه‌ای می‌شود (به‌عنوان مثال: بحث‌های منظم درباره‌ی اخلاق حرفه‌ای یا ایجاد خط محرمانه برای گزارش تقلب).

روش دیگر پیشگیری و کشف تقلب به شناخت علائم هشدار دهنده‌ی اولیه در مورد تقلب احتمالی اشاره دارد. مدیریت یک نهاد باید به علائم هشداردهنده‌ی مختلفی که ظهور می‌کند توجه نماید: تغییر در رفتار یک کارمند، تغییر در شیوه زندگی شخصی، اختلافات در مورد مرخصی گرفته شده و غیره. از این نظر، مدیریت می‌تواند یک سیستم پشتیبانی محرمانه برای کارکنان خود که می‌تواند شامل مشاوره خانوادگی، مشاوره اعتیاد و کمک یا مشاوره مالی باشد. یک اقدام مهم در زمینه پیشگیری و کشف تقلب، ایجاد یک سیستم کنترل داخلی مناسب است که دقیقاً با این مسئولیت وظیفه دارد. هدف این است که به اصل عملکردهای جداکننده توجه نماییم. هیچ کارکردی نباید به کارمند اجازه دهد کل چرخه‌ی معاملات را انجام دهد، یعنی کارمند نباید اختیار اجرای هر دو بخش جلو و فعالیت‌های پشتیبان را داشته باشد. بررسی کارکنان در مدارک تحصیلی، شایستگی، تحصیلات، مشاغل قبلی، ارزیابی منظم عملکردهای خود، مرخصی گرفته شده، دسترسی به منابع عمومی برای مقایسه‌ی داده‌های حسابداری با وضعیت فعلی آن‌ها، به‌طور صحیح در مورد کارمندان و اشخاص ثالث به‌ویژه در مواردی که از سمت‌های مقامات در روند گزارش‌گری مالی برخوردار می‌باشند.

ابزار تجزیه و تحلیل داده‌های فعال در رابطه با شاخص‌های تقلب (مانند: جستجوی اطلاعات در پایگاه‌های داده به‌منظور شناسایی ارتباطات بین افراد مختلف، غربالگری پیشینه کارکنان از نظر محکومیت، حوادث مالی، وام و...) می‌تواند به تشخیص احتمالی کمک کند. در غیر این صورت، تقلب‌ها و تخلفات حرفه‌ای که ممکن است از سوی مدیریت همچنان ادامه یابد. علاوه بر این، ارزیابی پیچیده از تقلب و ریسک‌های جرائم حرفه‌ای می‌تواند به مدیریت کمک کند تا ریسک‌های منحصر به فردی را که شرکت با آن روبه‌رو است، بهتر مورد بررسی قرار داده، شکاف‌ها و نواقص موجود در کنترل‌های خود را مورد شناسایی قرار داده و طرحی را برای شناسایی بهتر منابع و رویه‌های مناسب کنترلی تنظیم نماید. جنبه‌ی دیگری که می‌تواند از تقلب جلوگیری نماید، به نگرش نسبت به کلاه‌برداران اشاره دارد.

یک قدم مهم در ایجاد فرهنگ عدم تحمل به سمت تقلب، اقدام مستمر در هنگام کشف یک

تخلف اقتصادی است. به این ترتیب، کارکنان می‌فهمند که پیامدهای درگیری احتمالی در تقلب چیست و تشخیص آن به سبب وجود سیستم کنترلی و مدیریت ریسک کارآمد، موضوعی مسلم و اجتناب‌ناپذیر است. چنین نگرشی می‌تواند منجر به انصراف بیش‌تر مرتکبین تقلب شود. همچنین این موضوع اساسی است که به کارکنان نشان دهیم که با تمامی مجرمان و مرتکبین تقلب، صرف‌نظر از موقعیتی که در شرکت دارند به همان اندازه رفتار خواهد شد. سرانجام، واکنشی که یک شرکت هنگام کشف تقلب دارد نیز از اهمیت برخوردار است. زیرا باید به روشی مناسب پس از کشف تقلب و جرائم حرفه‌ای آن را افشاء نماید. از این رو پس از کشف و افشای تقلب، برای بهبود شرایط شرکت بایستی اقدامات زیر را لحاظ نماییم:

۱. افشاء داوطلبانه نتایج به یک نهاد نظارتی و یا هر مرجع ذی‌صلاح
۲. رفع انگیزش‌های متعهدانه و دلایل شکل‌گیری تقلب برای کاهش ریسک تقلب
۳. بحث و گفتگو میان مدیران شرکت برای جلوگیری و کشف تقلب
۴. اطمینان به کارکنان شرکت نسبت به انجام وظایف مدیران در قبال تقلب
۵. راه‌اندازی یک سیستم انضباطی برای پاسخگویی مناسب، جلوگیری از تقلب و جرائم حرفه‌ای و اطمینان‌بخشی به کارکنان نسبت به در اولویت بودن مدیریت ارزیابی ریسک

۱۱- راه‌های حداقل‌سازی تقلب

رویه‌های ضد تقلب بایستی مرتبط با آیین‌نامه اخلاق حرفه‌ای در هر شرکت بزرگ توسعه یابد. در شرکت‌های بزرگ و متوسط باید رویه‌های مناسب اتخاذ شود تا خطر سوءاستفاده به حداقل برسد. در بسیاری از شرکت‌ها، کارکنان موظف هستند سوءظن‌ها و اطلاعات مربوط به فعالیت‌های فاسد انگیز یا سوءاستفاده‌های انجام شده توسط مدیریت ارشد یا کارمندان، تأمین‌کنندگان یا سایر نهادهای مرتبط با سازمان را گزارش دهند. کارکنان ممکن است در صورت وجود در این چنین شرکت‌هایی، به صورت مستقیم (یا از طریق یک نماینده خویش و یا هر سازوکاری که در شرکت پیش‌بینی شده باشد) واحد حسابرسی داخلی گزارش دهند. مسئولیت تشخیص و جلوگیری از سوءاستفاده بر عهده مدیریت واحد است و هر یک از اعضای مدیریت باید به هرگونه بی‌نظمی در عملکرد توجه ویژه داشته باشند.

این تیم مدیریتی است که باید به درستی ریسک‌ها را کنترل کند، یعنی روند شناسایی؛ ارزیابی و کنترل رویدادها یا موقعیت‌های احتمالی، برای دستیابی منطقی به اهداف شرکت. در واقع، یکی از وظایف حسابرسی داخلی ارائه اطلاعات به مدیریت نسبت به عملکرد صحیح و اثربخش فرآیندهای مدیریت ریسک می‌باشد. علاوه بر این، باید فرصت‌هایی را برای بهبود این فرآیندها به منظور افزایش کارایی کسب‌وکار شناسایی کرد. روند تجزیه و تحلیل عملکرد سیستم مدیریت ریسک مستلزم آن است که حسابرس موارد زیر را مورد شناسایی قرار دهد: قانون، حسابداری، امور مالی، منطبق (حقایق مرتبط)، یافتن پیوندها و تعریف منطقی از هدف جرم و کسب شواهد منبع.

حسابرس داخلی، همان‌طور که در انجمن حسابرسان داخلی آمریکا تعریف شده است؛ موظف است فرآیندهای مدیریت ریسک را ارزیابی کرده و سپس صحت کنترل مدیریت را بررسی نماید. ثانیاً، حسابرسان داخلی بایستی در راستای کاهش ریسک اشتباهات گام بردارند؛ اما مهم‌تر از این‌همه، آن است که تقلب‌های انجام شده توسط کارمندان را محدود کند. حسابرس باید نقاط ضعفی در فرآیندهای مدیریت و کنترل پیدا نموده و سپس تغییرات مناسب را در این سیستم‌ها اعمال نماید. همان‌طور که در پیش‌گفته شد نقطه شروع حسابرسی داخلی شامل ارزیابی اثربخشی، کارآیی و کفایت سازوکارهای کنترلی می‌باشد.

این ارزیابی به شما این امکان را می‌دهد که آیا سازوکارهای کنترلی به شرکت برای دستیابی به بازده، ارزش و موقعیت بازار، و همچنین عملکرد صحیح آن کمک نموده و این‌که آیا از قابلیت اطمینان گزارش‌گری و سازگاری آن، اطمینان بدست می‌دهد. این موضوع در انطباق با مفاد قوانین و مقررات درون و برون سازمان خواهد بود. حسابرسی داخلی، فقط می‌تواند نظر خود را در مورد کیفیت عملکرد مدیریت ریسک و کنترل مدیریت ارائه دهد. در صورت عدم همکاری صحیح همه واحدهای مدیریتی، حسابرسی داخلی اثربخش نخواهد بود. آگاهی مدیریت از لزوم کنترل و مدیریت ریسک، آن را به ابزاری حمایتی و مشورتی تبدیل می‌کند. عملکرد سیستم مناسب و اثربخش برای کنترل تقلب مالی می‌تواند یک عامل پیشگیرانه و یک سازوکار فعال برای جلوگیری و کشف تقلب اقتصادی باشد. توسعه سیستم مناسب مبتنی بر دانش و مهارت‌های به دست آمده، و همچنین تجربه دیگران در مبارزه با جرم و جنایت، به‌طور مؤثر ریسک‌های تقلب و تقلب اقتصادی را به حداقل می‌رساند. البته حسابرسی داخلی تنها راه تشخیص تقلب در شرکت‌ها نمی‌باشد. از کدام روش‌های ضد سوءاستفاده بیش‌تر استفاده می‌شود؟

مطابق پژوهش انجمن بازرسان ویژه تقلب آمریکا (۲۰۱۸)، حدود (۸۰٪) سازمان‌ها قوانین (آیین‌نامه) حاکمیت شرکتی را تدوین نموده و در همان میزان از حسابرسی‌های مستقل صورت‌های مالی استفاده نموده‌اند. واحدهای حسابرسی داخلی تقریباً (۷۳٪) از واحدهای سازمانی را مورد بررسی قرار داده و (۶۶٪) از واحدها توسط مدیریت مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. روش‌های دیگر اجرا شده در این شرکت‌ها شامل برنامه‌های پشتیبانی کارکنان، آموزش کارآزمایی در زمینه تقلب در مدیریت، سیاست‌های ضد تقلب، بخش‌های ویژه ضد تقلب، نظارت و تحلیل داده‌ها، حسابرسی‌های خاص و همچنین گردش مالی کارکنان (۱۹٪) و پرداخت پاداش مناسب برای اطلاع‌رسانی (۱۲٪) می‌باشد.

ارزیابی کارآیی سرمایه‌گذاری در راه‌های مقابله با تقلب دشوار است، زیرا اندازه‌گیری این تقلب‌ها (اثرات آن‌ها) بر مبنای رویه‌های مناسب مدیریت ریسک امکان‌پذیر نیست. بسیاری از پژوهشگران، اقتصاددانان و متخصصان مبارزه با تقلب ادعا که در این شرکت‌های مستعد تقلب، فرصت اضافی برای توجیه تجاری آن‌ها وجود دارد. لازم است که مجدداً گزارش انجمن بازرسان رسمی تقلب آمریکا (۲۰۱۸) در خصوص مقایسه اثربخشی کنترل تقلب با ضرر و زیان؛ در سازمان‌هایی که کنترل را انجام داده‌اند و مواردی که آن را اجرا نکرده‌اند، مورد بررسی مجدد قرار

گیرد (جدول ۹). از موارد فوق می‌توان نتیجه گرفت که کنترل تقلب با ضرر و زیان کم‌تری همراه بوده و منجر به کاهش (۵۰٪) مخاطرات ناشی از آن می‌شود. عواملی که در سیستم‌های مدیریت ریسک تقلب به‌عنوان نقاط ضعف قلمداد می‌شوند، عبارتند از: عدم کنترل داخلی (۳۰٪)، عدم بررسی فرآیندهای مدیریت (۱۸٪)، عدم صلاحیت تیم‌های کنترلی (کارکنان)، عدم حسابرسی مستقل، عدم آموزش کارکنان در مواجهه با تقلب، عدم وجود سازوکارهای گزارش‌گری، عدم علاقه به مدیریت و غیره. متأسفانه بسیاری از واحدهای تجاری موارد تقلب را به سازمان‌های اجرای قانون گزارش نمی‌دهند. دلایل این موضوع مطابق پژوهش بازرسان ویژه تقلب آمریکا عبارتند از:

۱. عدم تمایل به تبلیغات نامطلوب (۳۸٪)
۲. عدم کفایت کنترل‌های داخلی (۳۳٪)
۳. روش بسیار گران و وقت‌گیر (۲۴٪)
۴. تسویه حساب شخصی با متخلف (۲۱٪)
۵. فقدان مراحل مدیریت ریسک یا حسابرسی، عدم وجود شواهد (۱۲٪)
۶. عدم وجود مجرم (۲٪)
۷. سایر (۱۲٪)

با نگاهی به نتایج این گزارش می‌توان بیان نمود که شرکت‌های کوچک (کم‌تر از ۱۰۰ کارمند) در مقایسه با شرکت‌های بزرگ، از کنترل کم‌تری استفاده نموده و بنابراین بیش‌تر مستعد تقلب خواهند بود. بیش‌ترین سوءاستفاده در این واحدها عبارتند از: سوءاستفاده از بودجه، فساد، دست‌کاری، رشوه.

جدول (۹) انتخاب روش‌های ضد تقلب و اثر آن بر کاهش ضرر و زیان

کاهش درصد	عدم وجود کنترل (دلار)	وجود کنترل (دلار)	درصد هر یک از موارد	کنترل
۵۶	۲۵۰.۰۰۰	۱۱۰.۰۰۰	۸۰	آیین‌نامه اخلاق حرفه‌ای
۵۲	۱۶۵.۰۰۰	۸۰.۰۰۰	۳۷	نظارت / تجزیه و تحلیل داده‌های فعال
۵۱	۱۵۲۰.۰۰۰	۷۵.۰۰۰	۳۷	حسابرسی ویژه
۵۰	۲۰۰.۰۰۰	۱۰۰.۰۰۰	۶۷	حسابرسی مستقل کنترل‌های داخلی بر گزارش‌گری مالی
۵۰	۲۰۰.۰۰۰	۱۰۰.۰۰۰	۶۶	ارزیابی مدیریت
۵۰	۲۰۰.۰۰۰	۱۰۰.۰۰۰	۶۳	خط محرمانه
۴۷	۱۹۰.۰۰۰	۱۰۰.۰۰۰	۵۴	رویه‌ی ضد تقلب
۴۶	۲۰۰.۰۰۰	۱۰۸.۰۰۰	۷۳	واحد حسابرسی داخلی

۴۳	۱۹۲.۰۰۰	۱۰۹.۰۰۰	۷۲	گواهینامه‌ی مدیریت صورت‌های مالی
۴۱	۱۶۹.۰۰۰	۱۰۰.۰۰۰	۵۳	آموزش تقلب به کارکنان
۳۸	۱۶۲.۰۰۰	۱۰۰.۰۰۰	۴۱	ارزیابی ریسک تقلب
۳۸	۱۶۰.۰۰۰	۱۰۰.۰۰۰	۵۴	برنامه‌ی پشتیبانی کارکنان
۳۵	۱۵۳.۰۰۰	۱۰۰.۰۰۰	۵۲	آموزش تقلب برای مدیران / کارکنان ارشد اجرایی
۳۳	۱۵۰.۰۰۰	۱۰۰.۰۰۰	۴۱	تیم ویژه‌ی ضد تقلب و عملکرد آن
۲۹	۱۷۰.۰۰۰	۱۲۰.۰۰۰	۸۰	حسابرسی مستقل صورت‌های مالی
۲۳	۱۳۰.۰۰۰	۱۰۰.۰۰۰	۱۹	چرخش شغل / تعطیلات اجباری
۲۰	۱۵۰.۰۰۰	۱۲۰.۰۰۰	۶۱	کمیته‌ی حسابرسی مستقل
۱۲	۱۲۵.۰۰۰	۱۱۰.۰۰۰	۱۲	جایزه برای هشداردهندگان

(منبع: انجمن بازرسان رسمی تقلب آمریکا (ACFE)، ۲۰۱۸)

۱۲- مسئولیت‌های پیشگیری از تقلب

مسئولیت اصلی پیشگیری و کشف کلاهبرداری بر عهده‌ی هیئت مدیره و مدیریت شرکت می‌باشد (هیئت استانداردهای حسابداری بین‌المللی، ۲۰۰۹). هیئت مدیره وظیفه‌ی ارزیابی و مدیریت ریسک‌های تجاری شرکت را دارد، از جمله ریسک تقلب در گزارش‌گری مالی و نظارت بر رعایت کنترل‌های داخلی مناسب برای کاهش این خطرات در حد قابل قبول (مرکز کیفیت حسابرسی، ۲۰۱۰). لازم است که اهمیت نقش مدیر ارشد حسابداری در پیشگیری و کشف گزارش‌های مالی متقلبانه مورد تأکید قرار گیرد. زیرا به‌عنوان عضو مدیریت ارشد سازمان، به تنظیم آیین اخلاق حرفه‌ای کمک نموده و مسئول صورت‌های مالی می‌باشد. معمولاً مسئولیت اصلی طراحی، اجرای و نظارت بر سیستم گزارش‌گری مالی شرکت را بر عهده داشته و به شناسایی موقعیت‌های غیرمعمول در شکل‌گیری گزارش‌گری مالی متقلبانه می‌پردازد (COSO، ۱۹۹۲). مطابق استاندارد حسابرسی ۲۴۰، مهم است که مدیریت با توجه به نظام راهبری شرکتی، تأکید جدی بر پیشگیری از تقلب داشته باشد. زیرا این موضوع منجر به کاهش فرصت و یا پیشگیری از تقلب شده و می‌تواند افراد را به عدم ارتکاب تقلب ترغیب نماید. از طرف دیگر، غالباً گزارش‌گری مالی متقلبانه بیانگر غلبه‌ی مدیریت بر کنترل‌های مؤثر می‌باشد. علاوه بر این، از آنجاکه بزرگ‌ترین کلاهبرداری‌ها توسط مدیران و مدیریت عالی انجام شده است (انجمن بازرسان ویژه تقلب، ۲۰۱۴)، تعیین نقش‌ها و مسئولیت‌های سایر ذی‌نفعان گزارش‌گری مالی در پیشگیری و کشف تقلب ضروری خواهد بود. پاسخگویی مدیریت به هیئت مدیره بیانگر وجود نظام راهبری شرکتی کارا، و نیز راهنمایی و نظارت مبتنی بر آن می‌باشد (COSO، ۱۹۹۲). هیئت مدیره مسئولیت مدیریت مؤثر، و پیشگیری و کشف تقلب را بر عهده دارد. وظیفه‌ی این هیئت نظارت بر اقدامات مدیریت برای مدیریت ریسک تقلب (انجمن حسابرسان داخلی آمریکا،

۲۰۰۹) و نیز نظارت بر شرکت، مدیریت ریسک و فرآیند گزارش‌گری مالی می‌باشد (مرکز کیفیت حسابرسی، ۲۰۱۰). کمیته‌ی حسابرسی به‌عنوان مهم‌ترین عنصر هیئت مدیره بر کار حسابرسان داخلی نظارت و اقدام به همکاری با حسابرس مستقل می‌نماید.

مطابق استانداردهای حسابرسی انجمن حسابرسان داخلی آمریکا (۲۰۱۳)، حسابرسان داخلی باید دانش کافی برای ارزیابی ریسک تقلب و نحوه‌ی مدیریت آن توسط سازمان را داشته باشند اما انتظار نمی‌رود که حسابرسان داخلی به‌عنوان افراد متخصص در زمینه کشف و پژوهش در مورد تقلب باشند. نقش حسابرس داخلی در رابطه با مدیریت ریسک تقلب می‌تواند شامل تحقیقات اولیه یا کامل در مورد تقلب مشکوک، تجزیه و تحلیل علت اصلی و توصیه‌های بهبود کنترل، هشدار دهی سازمانی و ارائه جلسات آموزش اخلاق باشد (انجمن حسابرسان داخلی آمریکا، ۲۰۰۹). مطابق استانداردهای حسابرسی انجمن حسابرسان داخلی آمریکا مدیر ارشد حسابرسی باید به‌صورت دوره‌ای به مدیریت ارشد و هیئت مدیره در مورد قرار گرفتن در معرض ریسک قابل توجه و موضوعات کنترل، از جمله ریسک تقلب، مسائل مربوط به نظام راهبری شرکتی و سایر موارد مورد نیاز یا درخواست مدیریت ارشد و هیئت مدیره گزارش دهد. اهمیت حسابرسی داخلی در پیشگیری و کشف تقلب در مطالعه‌ی جهانی انجمن بازرسان ویژه‌ی تقلب مشخص شده است که بر اساس آن، حسابرسی داخلی برای جلوگیری از ارتکاب تقلب و محدود کردن زیان‌های ناشی از آن بسیار مهم است.

مطابق این پژوهش، متداول‌ترین روش برای تشخیص تقلب سازمانی، مبتنی بر بررسی مدیریت و حسابرسی داخلی می‌باشد. حسابرس مستقل مطابق استانداردهای بین‌المللی حسابرسی، وظیفه‌ی اطمینان معقول و منطقی در خصوص عاری بودن صورت‌های مالی از تحریفات بااهمیت ناشی از تقلب یا اشتباه را دارا می‌باشد. در هنگام دستیابی به اطمینان مناسب، حسابرس وظیفه‌ی حفظ شک‌گرایی حرفه‌ای در تمام حسابرسی را خواهد داشت. زیرا احتمال نادیده گرفتن کنترل‌ها و تشخیص این واقعیت که روش‌های حسابرسی مؤثر برای تشخیص خطا ممکن است در تشخیص کلاهبرداری مؤثر نباشد، همواره وجود دارد. مطابق استاندارد حسابرسی ۲۴۰، حسابرس ممکن است مشکوک به وقوع تقلب در شرکت بوده و در مواردی آن را کشف نماید اما هیچ الزام قانونی برای وجود وظیفه‌ی حسابرسی مبتنی بر پیشگیری و کشف تقلب وجود ندارد.

بر اساس مطالعه‌ی جهانی انجمن بازرسان ویژه تقلب (۲۰۱۴) حسابرسان مستقل بسیاری از سازمان‌ها را مورد حسابرسی قرار داده (و در بیش از ۸۰٪ از موارد تقلب حضور داشته) ولی کم‌ترین کنترل را نسبت به کنترل و پیشگیری از تقلب داشته‌اند، به‌طوری‌که آن‌ها موفق به گزارش تنها ۳٪ از موارد تقلب شده‌اند. علاوه بر این، اگرچه استفاده از حسابرسی مستقل صورت‌های مالی با کاهش متوسط زیان و مدت زمان اجرای طرح‌های تقلب همراه است اما این کاهش‌ها از بین کوچک‌ترین کنترل‌های ضد تقلب که در این مطالعه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت، کوچک‌تر بوده‌اند.

این مطالعه نتیجه‌گیری می‌نماید که حسابرسی‌های مستقل نقش مهمی در نظام راهبری

شرکتی دارند اما داده‌ها نشان می‌دهد که نباید به آن‌ها به‌عنوان سازوکار اصلی ضد تقلب در سازمان‌ها اعتماد کرد. مطابق استاندارد حسابرسی ۲۴۰، توانایی حسابرس در تشخیص تقلب به عواملی چون مهارت‌پذیری مجرم، دفعات و میزان دست‌کاری، میزان تبانی، اندازه‌ی نسبی مبالغ دست‌کاری شده و همچنین میزان تجربه‌ی افراد بستگی دارد. درحالی‌که حسابرس ممکن است بتواند فرصت‌های بالقوه برای ارتکاب تقلب را شناسایی نماید اما تشخیص و قضاوت نسبت به این‌که تخلف رخ داده ناشی از اشتباه یا تقلب است دشوار است. باین‌حال حسابرسان مستقل به دلیل دانش تخصصی خویش اغلب در موقعیت خوبی قرار دارند تا دیدگاه‌های مفیدی را در مورد بهترین شیوه‌های گزارش‌گری و کنترل‌های مالی ازجمله کاهش ریسک تقلب ارائه دهند (مرکز کیفیت حسابرسی، ۲۰۱۰).

بولسکو (۲۰۰۳) در تشریح حسابرسی داخلی بیان می‌دارد: «بررسی دائمی فعالیت اقتصادی یک بنگاه تجاری، فعالیتی مستقل برای ارزیابی از طرف مدیریت واحد اقتصادی شامل بررسی مالی، حسابداری و به‌طور کلی دیگر فعالیت‌های عملیاتی سازمان. ارزیابی وظایف و انطباق داده‌های حسابداری، گزارش‌ها، دارایی‌ها، سرمایه‌ها و نتایج، تأیید یا گواهی اسناد حسابداری مالی». مسئولیت‌های پیشگیری از تقلب در یک سازمان بین هیئت مدیره، کمیته‌ی حسابرسی و حسابرسی داخلی تقسیم می‌شود (مونت‌آنو و همکاران، ۲۰۱۰).

در مرحله‌ی اول، هیئت مدیره مسئولیت نهایی در مورد اجرای سازوکارهای کشف و جلوگیری از تقلب را بر عهده دارد. اعضای هیئت مدیره کسانی هستند که در صورت کشف موارد خاص تقلب باید توضیحات ارائه دهند. مطابق استاندارد حسابرسی ۲۴۰ «تقلب و اشتباه»، هیئت مدیره با اعمال و نگهداری سیستم‌های حسابداری و کنترل داخلی، وظیفه‌ی جلوگیری و کشف تقلب و خطا را بر عهده دارد. این سیستم‌ها همچنین می‌توانند احتمال بروز تقلب و خطا را کاهش دهند اما نمی‌توانند آن‌ها را به‌طور کامل از بین ببرند.

ثانیاً، کمیته‌ی حسابرسی نقش نظارت بر مدیریت خطرات تقلب را دارد و به‌طورجدی نظارت بر اقدامات هیئت مدیره در قبال تقلب انجام می‌دهد. ثالثاً، حسابرسی داخلی نمایانگر یک خط دفاع مؤثر در برابر تقلب است که هم در نظارت بر خطرات، و هم در جلوگیری و کشف تقلب نقش دارد. حسابرسی داخلی ابزاری است که در اختیار کمیته‌ی حسابرسی قرار دارد. تنها کسی قادر به ارزیابی مستقل از ریسک‌های تقلب و اقدامات ضد تقلب است که توسط هیئت مدیره انتخاب شده باشد.

حسابرسان داخلی در فعالیت‌های فعلی خود باید: دانش کافی داشته باشند تا علائم تقلب احتمالی را شناسایی کنند. بایستی مراقب مواردی باشید که ریسک تقلب را شامل می‌شود. احتمال وقوع تقلب (مطابق استاندارد حسابرسی ۲۴۰) حسابرس هیچ مسئولیتی ندارد و نمی‌تواند پاسخگوی تقلب و پیشگیری از اشتباه باشد. علاوه بر این، انجام حسابرسی سالانه می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای کاهش احتمال بروز تقلب و اشتباه باشد. در عمل اغلب اتفاق می‌افتد که وقتی حسابرسی به مواردی از تقلب یا اشتباه احتمالی اشاره می‌کند، سازمان مسئول وضعیت

را افشا نموده و سعی می‌کند با استفاده از ابزار خود آن را پاک‌سازی نماید (معمولاً با اخراج افراد مسئول). برای تقلب احتمالی یا پوشش خسارات ناشی از منابع داخلی، همه این‌ها به‌منظور تضعیف اعتبار آن‌ها است. در پی اعلام رسوایی اخیر در مطبوعات، تعداد قابل‌توجهی موارد وجود داشته است که مدیران سازمان‌هایی که دچار تقلب شده‌اند مجبور به اعتراف در مقابل افکار عمومی شده‌اند ولی حسابرسان برای حفاظت از موجودیت خود سکوت خواهند نمود. بین حسابرسان داخلی و کارشناسان تقلب، هم‌اکنون نقش و مسئولیت‌های آن‌ها و هم در مورد آموزش حرفه‌ای و تخصص آن‌ها تمایز روشنی وجود دارد.

نقش حسابرس داخلی البته به آموزشی و توانایی‌های عملی وی نیز بستگی دارد. در عمل نقش حسابرسی داخلی می‌تواند شامل مجموعه‌های متنوعی از مسئولیت‌ها باشد: حمایت از مدیریت در ایجاد سازوکارهای هشداردهنده‌ی تقلب، تسهیل ارزیابی تقلب و ریسک شهرت در سطح یک سازمان و روند کار آن، ارزیابی ارتباط بین ریسک‌های تقلب و کنترل‌های داخلی، حسابرسی تقلب، حمایت از کارشناسان تقلب، حمایت از تلاش برای اصلاح نواقص و گزارش به کمیته‌ی حسابرسی در خصوص مشکلات مربوط به سازوکارهای ضد تقلب، تقلب و ارزیابی ریسک‌های اعتباری یا موارد تقلب و سوءظن‌ها (پتراسکو، ایتنو، ۲۰۱۳).

هنوز بازخوردهای قابل‌توجهی در گزارش‌های مالی که در اثر تقلب رخ داده است، بدون کشف باقی مانده است. حسابرسی داخلی نمی‌تواند به‌طور کامل از تقلب جلوگیری کند اما می‌تواند روش و مراحل کار خود را تطبیق دهد تا بتواند شانس شناسایی و تفسیر صحیح علائم تقلب را افزایش دهد (زوکا، ۲۰۱۰). حسابرسان داخلی برای رسیدن به موفقیت در نقش خود باید از سطح علمی برتر هم از دیدگاه تئوری و تجربه‌ی عملی برخوردار باشند. آن‌ها باید از طرح‌ها و سناریوهای احتمالی تقلب که مختص حوزه کاری یک سازمان است (به‌عنوان مثال بیمه، خرده‌فروشی، ارتباطات از راه دور و غیره) آگاهی داشته و بتوانند علائم یک طرح تقلب احتمالی را تشخیص دهند. برای اجرای کلیه‌ی موارد فوق‌الذکر نیاز به سرمایه‌گذاری در تخصص حسابرسان داخلی با تأمین اعتبار دوره‌های آموزش در زمینه‌های خاص وجود دارد. سازمان‌های دیگر برای انجام وظیفه‌ی حسابرسی با کارشناسان برون سازمان (براساس قرارداد خدمات) تماس گرفته، تصور می‌نمایند که در این روش از خدمات کارشناسان سطح بالای با قیمت نسبی متوسط دریافت برخوردار خواهند شد. در سال‌ها اخیر تمرکز فعالیت‌های حسابرسی داخلی بر شناسایی و ارزیابی ریسک‌های مالی، بررسی عدم انضباط مالی، تقلب، محافظت از بازده فرآیندهای کنترلی بوده (جدول ۱۰) و به‌طور کلی، گستره‌ی آن بر ۴ حوزه‌ی اصلی IFRS، XBRL، محیط کسب‌وکار و توجه به کیفیت (ISO) شکل یافته است.

جدول (۱۰) حوزه‌های فعالیت حسابرسی داخلی

حوزه‌هایی که کم‌تر مورد توجه حسابرسی می‌باشد	حوزه‌های اصلی مورد توجه حسابرسی
اجرای زبان گزارش‌گیری پیشرفته‌ی تجارت (XBRL)	حسابرسی مبتنی بر عملکرد (عملیاتی)
ارزیابی پاداش مدیریت ارشد	حسابرسی رعایت (از جمله حفاظت از حریم خصوصی)
اجرای استانداردهای بین‌المللی گزارش‌گری مالی (IFRS)	تحقیق در مورد تقلب و بی‌نظمی
فعالیت‌های اجتماعی و زیست‌محیطی (مسئولیت اجتماعی، محیط زیست)	محافظت از کارایی سازه‌های کنترل
حسابرسی با کیفیت / ISO	ریسک مالی

(منبع: کلاموت، ۲۰۱۸)

رتبه‌بندی فعالیت‌های حسابرسی داخلی نشان‌دهنده‌ی وقوع تغییرات گسترده در نقش و وظایف حسابرسی داخلی و توجه به آن به ارزیابی ریسک‌های مالی، اطلاعاتی، فرآیندهای مدیریتی و فعالیت‌های عملیاتی می‌باشد (جدول ۱۱). مطابق استانداردهای بین‌المللی، حسابرسی داخلی برای انجام بهینه‌ی وظایف خویش بایستی مستقل و عینی باشد. در واقع حسابرسی داخلی برای انجام ارزیابی بی‌طرفانه نیازمند شناسایی نقاط مشکل‌آفرین و تلاش برای جلوگیری سوءاستفاده از قدرت بوده و هدف از فعالیت‌های آن (جدای از فرآیندهای کنترلی و رعایت)، ارائه‌ی خدمات مشاوره‌ای برای افزایش ارزش شرکت و بهبود فعالیت‌های عملیاتی آن می‌باشد. حسابرسی داخلی، از یک سو در راستای حفاظت از منابع اقتصادی مطابق قوانین و مقررات گام برداشته و از سوی دیگر با انجام خدمات مشاوره‌ای منجر به ایجاد ارزش در شرکت خواهد شد. در واقع ارزش‌آفرینی به‌عنوان نتیجه‌ی بهبود بهره‌وری و پشتیبانی از فرآیندهای مدیریت ریسک قلمداد می‌شود (بدنارک، ۲۰۱۵). در جدول ۱۲ عوامل اثربخشی حسابرسی داخلی مورد تعریف و شناسایی قرار گرفته است.

جدول (۱۱) رتبه‌بندی فعالیت‌های حسابرسی داخلی

درصد	نوعی حسابرسی	درصد	نوع حسابرسی
۵/۴۰	آزمون و پشتیبانی از بازسازی پس از یک فاجعه	۹/۸۸	حسابرسی عملیاتی
۴۰	ارائه‌ی آموزش‌های مربوط به ریسک / کنترل / انطباق کارمندان	۱/۷۵	حسابرسی رعایت با الزام به انجام فعالیت‌ها
۳۵	برون‌سپاری حسابرسی	۶/۷۱	حسابرسی ریسک مالی
۳۲	حسابرسی اخلاقی	۲/۷۱	بررسی تقلب و بی‌نظمی

۶/۲۶	ارزیابی توانایی ادامه کار	۸/۶۸	ارزشیابی کارایی و ریسک‌های کنترلی
۳/۲۵	بررسی روابط بین استراتژی و دستاوردها (کارت امتیازی متوازن)	۷/۶۱	حسابرسی ریسک سیستم‌های اطلاعاتی
۸/۲۴	بررسی میزان دقت در مورد ادغام، اکتساب و غیره	۴/۶۱	حسابرسی ریسک اطلاعاتی
۲۴	حسابرسی کیفیت	۶/۵۶	حسابرسی ریسک فرآیندهای مدیریتی
۶/۱۹	حسابرسی محیط‌زیست و اجتماعی	۴/۵۵	حسابرسی مدیریت فرآیند
۴/۱۹	توجه به MSR/MSSF	۸/۵۲	ارزیابی امنیت و مطالبات
۵/۱۸	پاداش حسابرسی	۵۲	پشتیبانی حسابرسی مستقل
۳/۵	به‌کارگیری XBRL	۹/۴۹	حسابرسی مدیریت

(منبع: الکفاجی، ۲۰۱۰)

جدول (۱۲) عناصر کارایی حسابرسی داخلی

مشخصات	شاخص
عمومی یا خصوصی	وابستگی به بخش
حسابرسی داخلی که مطابق استانداردهای بین‌المللی انجام می‌شود، کیفیت بالای خدمات حسابرسی را تقویت نموده و از این طریق به افزایش کارایی آن کمک می‌نماید.	کیفیت خدمات حسابرسی
تجربه‌ی گسترده، آموزش، مهارت، مهارت‌های بالای حرفه‌ای.	حرفه‌ای بودن تیم حسابرسی
رابطه‌ی واحد حسابرسی داخلی و هیئت مدیره از اهمیت برخوردار است. استقلال سه بعد دارد: برنامه‌ریزی مستقل (نمی‌تواند در معرض هرگونه تلاش برای تحمیل دامنه حسابرسی قرار گیرد)، بررسی مستقل (استقلال مدیریت ممکن است در نحوه‌ی انجام کار تأثیر نگذارد: محدودیت تأمین اعتبار، محدودیت در دسترسی به کارکنان و داده‌ها) و گزارش مستقل (ارائه‌ی مستقیم اطلاعات به هیئت مدیره)	استقلال
استفاده از حساب‌رسان داخلی با مهارت و دانش در سمت هیئت مدیره	فرصت‌های توسعه‌ی شغلی به‌عنوان حسابرس داخلی
همکاری با مدیریت سازمان، تمایل به برقراری ارتباط و ارائه‌ی اطلاعات	سطح حمایت از فعالیت‌های حسابرسی توسط هیئت مدیره

(منبع: کلاموت، ۲۰۱۸)

۱۲-۱- نقش حسابرسی دادگاهی در کشف تقلب

در سال‌های اخیر حسابرسی دادگاهی به‌عنوان یک خدمت حسابرسی جدید مورد توجه چهار مؤسسه‌ی بزرگ حسابرسی (دیلویت، ارنست‌اندینگ، پی. دبیلو. سی، کی. پی. ام. جی) واقع شده است. در واقع این نوع حسابرسی بعد از شکل‌گیری بحران مالی انرون و ورلدکامپ در سال ۲۰۰۳ مطرح گردید. حال سؤال این است که چرا حسابرسی دادگاهی مطرح گردید؟ برای پاسخ به آن سؤال بایستی در ابتدا نگاهی به مشخصات قوانین جرائم کیفری بیندازیم:

۱. بیش‌تر اوقات، آن‌ها مربوط به اختلاس اموال هستند (میزان خسارت آن اندک است)،
۲. پدیده‌ی جعل گزارش‌های/ داده‌های مالی (داده‌های مالی) (کم‌تر رایج بوده، ولی خسارت آن بالا است)،

۳. آن‌ها اغلب توسط کارکنان رده پایین مرتکب می‌شود، در صورتی که این جرائم توسط کارکنان رده بالا (اعضای هیئت مدیره) انجام شود خسارات آن قابل توجه خواهد بود.

پژوهشی جدید در مورد مؤسسه‌ی حسابرسی پی‌دبیلوسی (۲۰۱۶) نشان می‌دهد که تقریباً ۳۶٪ از شرکت‌ها در دو سال گذشته تحت تأثیر پدیده‌ی تقلب قرار گرفته‌اند. علاوه‌براین ۲۰٪ از این جرائم توسط کارکنان ارشد انجام شده است اما بیش از ۹٪ از خسارات ناشی از فعالیت‌های آن‌ها ام‌دانه بوده است. یک پژوهشگر آمریکایی که جرم اقتصادی را بررسی می‌کند، توماس جی ولز، با چنین سخنان اظهار داشت: «هر متخصص جرم و تقلب باید دانش و مهارت خود را در چهار زمینه داشته باشد: درک معاملات مالی تقلب، عناصر قانونی تقلب، مفاهیم جرم‌شناسی و مهارت‌های کارآگاهی. در واقع چنین شخصی، تاحدودی پلیس، حسابدار، روانشناس و حقوقدان است». به‌طور معمول، حساب‌رسان مستقل فقط با عملکرد بررسی گزارش‌های مالی در ارتباط هستند اما گاهی اوقات یکی از زمینه‌های فعالیت آن‌ها حسابرسی دادگاهی است که ماهیتی کمی متفاوت دارد. متأسفانه روش‌های حسابرسی مورد استفاده برای تأیید گزارش‌های مالی قابل استفاده نیست. مبتنی بر الزامات فرآیندهای تشخیص تقلب اقتصادی، حسابرسی فنی با خدمات ممیزی معمولی متفاوت است. این موضوع در جدول ۱۳ مورد توجه واقع شده است. این امر بر تأیید هرگونه سوءظن مربوط به تقلب یا جرم متمرکز است. در صورتی که آماده‌سازی اساسی لازم برای کشف جرائم اقتصادی وجود نداشته باشند، آنگاه روش‌هایی که از آن‌ها استفاده می‌شود با الزامات فرآیندهای کشف چنین جرائمی سازگار نخواهد بود.

جدول (۱۳) تفاوت بین حسابرسی دادگاهی و حسابرسی داخلی

حسابرسی مالی	حسابرسی دادگاهی	
اهداف اظهار نظر در خصوص صحت، قابلیت اطمینان، یکپارچگی، وضعیت اقتصادی و مادی سازمان	شناسایی تقلب و بحران اقتصادی، اثبات این که فرد مظنون مقصر است یا این ادعا را رد می‌کند	هدف
-	موقتی، در زمان ارتکاب جرم ارتکاب کلاهبرداری	فراوانی و شکل
-	سالانه، بررسی گزارش‌های مالی	بررسی علائم انحراف
تجزیه و تحلیل گزارش‌های مالی سالانه	تجزیه و تحلیل اطلاعات و مدارک جرم، سوءاستفاده، بررسی دقیق	دامنه فعالیت
همکاری متقابل با مدیریت، کنترل داخلی، حسابرسی داخلی	انجام پنهانی، بدون توانایی تأثیر در مدیریت (استقلال و بی‌طرفی)	ارتباط بین فعالیت‌ها
تکنیک‌هایی برای بررسی داده‌های موجود در گزارش‌های مالی (ارائه در گزارش‌ها، ارزیابی صحیح، بررسی وضعیت منابع دارایی و غیره)	بسته به نوع جرم، روش‌های مختلفی وجود دارد: دادگاهی، تأیید صحت اسناد، امضاها، دادرسی‌ها و غیره	روش‌شناسی

(منبع: کلاموت، ۲۰۱۸)

۱۲-۲- تقلب و نظارت

به‌طور کلی حسابرسی داخلی در حوزه مالی عمومی مورد استفاده قرار می‌گیرد. تحولات اقتصادی و همچنین جهانی شدن متری و افزایش رقابت به معنای این است که شرکت‌ها به‌طور فزاینده در معرض ریسک اقتصادی می‌باشند. سیستم‌های کنترل داخلی اغلب به‌اندازه‌ی کافی برای تشخیص بی‌نظمی در عملکرد سازمان مناسب نمی‌باشند. مقیاس تقلب و سوءاستفاده بسیار زیاد است. همان‌طور که توسط پژوهش‌های مستمر مؤسسه‌ی حسابرسی پی. دبلیو. سی مشهود است بیش از ۳۶٪ از شرکت‌های لهستانی قربانی سوءاستفاده شده‌اند، حدود ۶۵٪ موارد مربوط به سرقت دارایی‌ها، حدود ۳۲٪ از جرائم سایبری و ۲۹٪ سوءاستفاده از حسابداری می‌باشد.

۱۲-۳- تقلب و حسابرسی

مطالعه‌ی قبلی در میزان مورد جرم و جنایات در سال ۲۰۱۱، رقم‌های مشابهی را برای اروپا به ارمنان آورده است (جدول ۱۴).

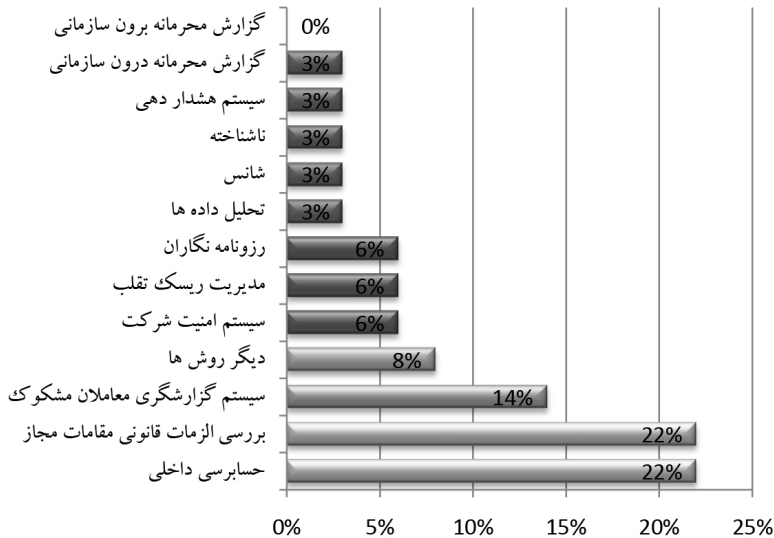
جدول (۱۴) انواع جرائم اقتصادی

۲۰۱۶	۲۰۱۱		انواع جرائم
	جهان	اتحادیه‌ی اروپا	
٪ ۶۴	٪ ۷۲	٪ ۶۹	سوءاستفاده از دارایی
٪ ۲۴	٪ ۲۴	٪ ۳۶	رشوه‌خواری و فساد
٪ ۱۸	٪ ۲۴	٪ ۲۵	کلاهبرداری در حسابداری
٪ ۳۲	٪ ۲۳	٪ ۱۸	جرائم سایبری
٪ ۷	٪ ۷	٪ ۱۲	تجارت داخلی
٪ ۱۲	٪ ۷	٪ ۱۰	تقلب منابع انسانی
٪ ۱۱	٪ ۹	٪ ۸	پول‌شویی
٪ ۶	٪ ۴	٪ ۸	تقلب مالیاتی

(منبع: مؤسسه‌ی حسابرسانی پی. دبیلو. سی (PwC)، ۲۰۱۱؛ مؤسسه‌ی حسابرسانی ارنست اند یانگ (EY)، ۲۰۱۶)

متداول‌ترین روش تشخیص جرائم در جهان از طریق سیستم گزارش معاملات مشکوک، حسابرسی و گزارش محرمانه‌ی کارکنان و همچنین مدیریت ریسک و تحلیل آن است. در نمودار ۱ میزان کشف جرائم مالی توسط حوزه‌ها و واحدها مورد توجه واقع شده است.

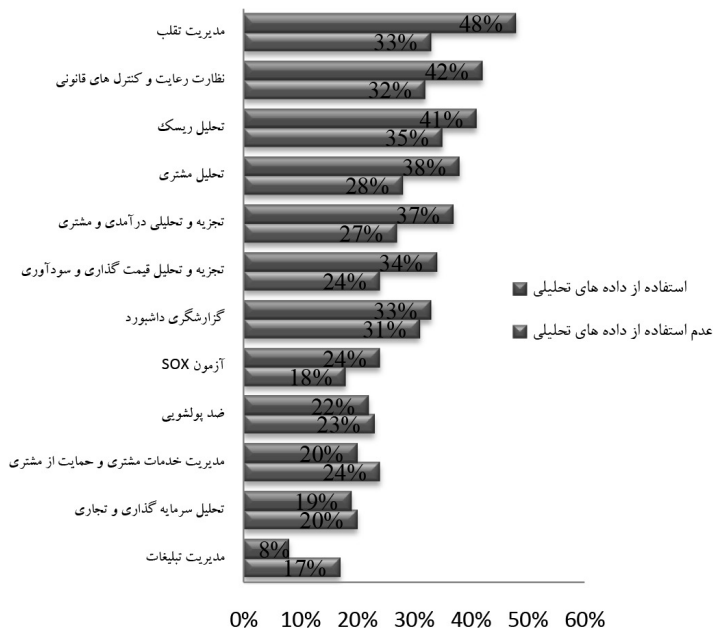
نمودار (۱) نحوه‌ی افشای جرائم اقتصادی در سطح بین‌الملل (درصد)

(منبع: مؤسسه‌ی حسابرسانی پی. دبیلو. سی (PwC)، ۲۰۱۴)

در حال حاضر پیشرفت در فناوری و در دسترس بودن ابزارهای مدرن بدان معنی است که حسابرسی به‌طور فزاینده در تعیین مسیرهای استفاده از اطلاعات به روشی که باعث بهبود عملکرد و کنترل عملکرد می‌شود، تمرکز داشته و امکان مکاتبات بیش‌تری را با تهدیدات فراهم می‌کند. با این حال اطلاعات همه‌چیز نیست، لازم است که روش تفکر در مورد نحوه‌ی استفاده از اطلاعات در فرآیند حسابرسی را تغییر داده و از طریق ارزیابی ریسک مبتنی بر برنامه‌ریزی، اجرای، نظارت و گزارش‌گری شروع نماییم. مطالعات انجام شده توسط مؤسسه‌ی حسابرسی پی. دیبلو. سی در زمینه‌ی انجام حرفه‌ی حسابرس نشان می‌دهد که عملکردهای حسابرسی داخلی توسط شرکت‌ها برای شناسایی مؤثرتر تهدید مورد استفاده قرار می‌گیرد. به‌طور فزاینده، دامنه‌ی حسابرسی به منطقه‌ی وسیعی از فعالیت‌های شرکت و اطلاعات به دست آمده توسط حسابرس صرفاً در فعالیت‌های کنترلی مورد استفاده قرار نمی‌گیرند (نگاره‌ی ۳). معمولاً از این اطلاعات در حسابرسی رعایت، نظارت و تحلیل ریسک، و تشخیص تقلب استفاده می‌شود. به‌طور فزاینده، حسابرسی مبتنی بر ابزارهای تحلیلی پیشرفته و استفاده گسترده از اطلاعات مربوط به حوزه‌های کسب‌وکار، صورت خواهد پذیرفت. استفاده از ابزارهای مدرن و تحلیل ریسک در هر یک از زمینه‌های فعالیت شرکت، منجر به موفقیت بیش‌تر شرکت خواهد شد.

نمودار (۲) استفاده حسابرسی داخلی از داده‌های تحلیلی

(منبع: مؤسسه‌ی حسابرسی پی. دیبلو. سی (PwC)، ۲۰۱۴)

۱۳- نتیجه‌گیری

تقلب را می‌توان به‌عنوان هر عمل غیرقانونی که با فریب، پنهان‌کاری یا نقض اعتماد تعریف شود، توصیف نمود. در واقع، اصطلاح «تقلب» در مفهوم وسیع‌تر «عدم رعایت قوانین و مقررات» ظاهر می‌شود. چنین مفهومی دارای اثر منفی بر کل اقتصاد بوده و با ایجاد خسارت‌های گسترده مالی، تضعیف ثبات اجتماعی و تهدید ساختارهای دموکراتیک منجر به از دست رفتن اعتماد به سیستم اقتصادی و به خطر انداختن نهادهای اقتصادی و اجتماعی (فساد و به خطر انداختن مؤسسات اقتصادی و اجتماعی) خواهد شد (نیکولسو، ۲۰۰۷). بنابراین ریسک تقلب یکی از مهم‌ترین چالش‌های حاکمیت شرکتی بوده که تمامی سازمان‌ها بدون توجه به اندازه‌ی صنعت یا خود شرکت با آن روبه‌رو خواهند بود. از این‌رو تغییرات در اقتصاد جهانی، پیچیدگی فرآیندهای اقتصادی و تشدید رقابت، شرکت‌ها را وادار به پیاده‌سازی مدیریت ریسک کارآمدتر به‌ویژه ریسک تقلب یا وقوع جرم نموده است. شرکت‌های بزرگ‌تر (به‌ویژه در بخش مالی)، بدون در نظر گرفتن حسابرسی داخلی، واحدهای مدیریت ریسک را پیاده‌سازی نموده‌اند. تا چند وقت اخیر شرکت‌ها، پیشگیری از تقلب را به‌عنوان هدف اصلی در سیستم کنترل داخلی سازمان خود نمی‌دانستند. اقدامات پیشگیری از تقلب به‌عنوان بخش محتوایی در اهداف کلی، انطباق، کنترل‌های داخلی در نظر گرفته شده است. بنابراین در قالب یک برنامه‌ی ساختاری با اهداف واضح و آشکار در مورد پیشگیری و کشف تقلب تعریف نمی‌گردید (پتراسکو، اتینو، ۲۰۱۳).

اهمیت اجرای کنترل‌های داخلی در دنیای امروز در واحد اقتصادی غیرقابل‌انکار است. مطابق دستورالعمل کنترل‌های داخلی ناشران پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران (۱۳۹۱)، یکی از مهم‌ترین سیاست‌ها، رویه‌ها، وظایف، فعالیت‌ها و سایر جنبه‌های کنترل‌های داخلی کمک به حصول اطمینان معقول نسبت به حفاظت از منابع و دارایی‌های شرکت در برابر اتلاف، تقلب و سوءاستفاده است. بنابراین پیاده‌سازی کنترل‌های داخلی به‌صورت اثربخش می‌تواند مدیریت را در دستیابی به اهداف و چشم‌اندازهای آتی سازمان کمک نماید. پیاده‌سازی کنترل‌های داخلی مناسب در مورد اهداف حسابداری و مالی باعث مکانیزه شدن سیستم‌های حسابداری و مستند نمودن و جمع‌آوری اطلاعات احتمال رخداد خطا و دسترسی همگان به اطلاعات مالی کاهش یابد و موجب افزایش کنترل و جلوگیری از تقلب گردد. از این‌رو با توجه به اهمیت آثار منفی تقلب مالی در شرکت‌ها، آثار مخرب آن بر بازار سرمایه و اعتماد سرمایه‌گذاران و در نهایت تخریب ارزش شرکت‌ها (داداشی و همکاران، ۱۳۹۷) انتظار می‌رود که ایجاد کنترل‌های داخلی صحیح در سطح سازمان نقش بسیار مهمی در کاهش خطر تقلب و تحریف خطر حسابرسی ایفا نماید.

حسابرسی داخلی به‌عنوان بخشی از فرآیند مدیریت سازمان اقدام به کنترل و ارائه‌ی خدمات مشاوره‌ای می‌نماید. حسابرسی داخلی، همراه با تغییر سیاست مدیریت و محیط اقتصادی، در حال تغییر است. از این‌رو با نیازهای فعلی مدیریت ریسک سازگار می‌باشد. تاکنون حوزه‌ی اصلی حسابرسی داخلی تشخیص اثرات منفی است که می‌تواند منجر به ضرر شرکت شود. این بدان

معناست که هنوز باید از عملکرد صحیح کنترل داخلی اطمینان حاصل شود. مطابق این اصل که «پیشگیری بهتر از درمان است»، یک حسابرسی داخلی باید در ایجاد یک سیستم نه تنها برای تشخیص اختلاف، بلکه مهم‌تر از همه برای جلوگیری از وقوع سوءاستفاده؛ تلاش نماید. انجام اقدامات کنترل داخلی مناسب که شامل یک برنامه‌ی پاسخ مناسب است، برای مقابله با تقلب اساسی می‌باشد. حسابرسی داخلی دارای دانش کنترلی بهینه‌ی متناسب با اهداف سازمانی است. بنابراین برای درک شکاف کنترل‌ها مبتنی بر کشف و پیشگیری تقلب نیازمند استفاده‌ی روش‌های تضمین ترکیبی می‌باشیم. بررسی تقلب به بهترین وجه توسط افراد باتجربه انجام می‌شود. سازمان‌ها نباید انتظار داشته باشند که مهارت حسابرسی داخلی شامل بررسی مربوط به تقلب باشد. در عوض، حسابرسی داخلی باید با ارائه‌ی خدمات اطمینان‌بخشی لازم در مورد کنترل‌های داخلی که برای کشف و جلوگیری از تقلب طراحی شده‌اند، از اقدامات مدیریت ضد تقلب در سازمان پشتیبانی نماید. در صورت نیاز به خدمات حسابرسی داخلی برای بررسی تقلب، نیازمند توجه به مراقبت‌های حرفه‌ای حسابرسان داخلی خواهیم بود. در واقع حسابرسی داخلی ابزاری برای کنترل عملکرد سیستم‌های امنیتی در سازمان است.

در واقع مطابق منشور فعالیت حسابرسی داخلی سازمان بورس و اوراق بهادار ایران (۱۳۹۱) یکی از مهم‌ترین نقش‌های واحد حسابرسی داخلی، همکاری در فرآیند رسیدگی به فعالیت‌های مشکوک به تقلب در شرکت (و یا فعالیت‌های پول‌شویی) و هشدار به موقع و مناسب به مدیریت شرکت و کمیته‌ی حسابرسی (و یا مسئول مبارزه با پول‌شویی)، می‌باشد. این واحد برای ایفای نقش خود مستلزم برخورداری از دانش کافی برای ارزیابی ریسک تقلب و شیوه‌ی مدیریت آن توسط سازمان خواهد بود (استاندارد ۲۱۲۰. A۲، انجمن حسابرسان داخلی آمریکا). نتایج پژوهش‌های صورت گرفته بیانگر التزام به شناسایی دقیق و مناسب این مناطق در شرکت‌هایی است که در معرض سوءاستفاده قرار دارند، خواهد بود. یک رویکرد منظم برای نظارت و کنترل تقریباً برای هر فرآیندی ضروری است. استفاده از ابزارهای تحلیلی باید به فعالیت‌های کاهش، پیشگیری و مبارزه با جرائم اقتصادی کمک شایانی نماید. به‌طور متناوب، شرکت‌ها در محاصره‌ی اشخاصی قرار می‌گیرند که خدمات مرتبط با حفظ امنیت اقتصادی شرکت‌ها را ارائه می‌دهند. این‌ها خدماتی مانند هوش اقتصادی، ردیابی از جرائم اقتصادی، محافظت از اطلاعات و رازداری حرفه‌ای می‌باشند. به‌طور گسترده، حسابرسی داخلی به فرآیندهای مدیریت ریسک متعهد است و گزارش‌های آن با الزامات تحلیل ریسک مطابقت داشته، با این حال هنوز کارهای زیادی باید انجام شود تا این همکاری بتواند نتایج ملموس را به همراه آورد. به نظر می‌رسد توجه بسیار کم‌تری توسط محیط برون‌سازمانی نسبت به جرائم اقتصادی و تقلب صورت گرفته و درحالی‌که کارکنان شرکت بیش‌ترین توجه را نسبت به این موضوع صورت می‌دهند. در زمان رقابت شدید، محیط شرکت خطرناک‌تر می‌شود؛ زیرا خطرات بسیار جدی‌تری را به سازمان تحمیل می‌نماید. همچنین نباید نقش صحت، دقت و شفافیت گزارش‌های مالی را هنگام برخورد با پیمانکاران کم ارزیابی کنیم. زیرا آن‌ها اساس امنیت اقتصادی را تشکیل می‌دهند. نیاز همه‌ی ذی‌نفعان درون

و برون‌سازمانی به حسابرسی داخلی مبتنی بر کارایی کسب‌وکار، به معنای مدیریت مناسب، کاهش هزینه‌ها (در چارچوب سازمان‌یافته)، حداکثر سازی سود و دستیابی به اهداف میان‌مدت و بلندمدت می‌باشد. علاوه بر این، این فعالیت را نباید صرفاً به‌عنوان یک فعالیت تولیدکننده‌ی مخارج در نظر گرفت، از منظر منافع و مزایا منجر به مقابله با تقلب و ایجاد ارزش آتی بیش‌تر برای شرکت می‌شود.

دوس‌زا (۲۰۰۲) به نقل از استفان الیفر (اقتصاددان بانک لمان) بیان می‌دارد: «سرمایه‌گذاران از ترس فلج می‌شوند. شما نمی‌توانید شرکت‌ها را باور کنید، نمی‌توانید یک حسابدار را باور کنید، نمی‌توانید به تجار اعتقاد داشته باشید، احتمالاً نمی‌توانید مشاور معنوی خود را باور کنید. چه چیز دیگری می‌تواند رخ دهد؟ متأسفانه، ما این مسئله را چند سال بعد (وقتی بحران مالی جهانی رخ داد) دیدیم». بنابراین نایستی حسابرسی داخلی و سیستم کنترل داخلی به‌عنوان فعالیت هزینه‌بر نگریست بلکه باید به‌عنوان خالق ارزش‌افزوده در آینده مورد نگرش واقع شوند. حسابرسان داخلی نقش عمده‌ای در بهبود اثربخش و ارتقای سیستم کنترل داخلی و صرفه‌ی اقتصادی سازمان داشته و منجر به تحقق سیستم مالی کارا تر خواهد شد.

منابع

- حجازی، رضوان؛ صداقت‌پرست؛ الدار؛ همتی، علیرضا. (۱۳۹۹). تأثیر پیچیدگی اطلاعات بر شکست حسابرسی در تقلب شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران. فصلنامه‌ی پژوهش‌های حسابرسی حرفه‌ای، ۱.
- داداشی، ایمان؛ کردمنجیری، سجاد؛ برادران، مریم. (۱۳۹۷). تأثیر ساختار حسابرسی داخلی بر احتمال تقلب در صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. فصلنامه‌ی دانش حسابرسی، ۷۰.
- زارعی، محسن؛ عبدی، سعید. (۱۳۸۹). کنترل‌های داخلی و مشکلات آن در بخش دولتی. فصلنامه‌ی دانش حسابرسی، ۳۹.
- زلفی، سوسن؛ یزدانیان، نرگس. (۱۴۰۰). مدیریت تعارض حسابرس در رابطه‌ی بین تعارض درک شده و ارزیابی ریسک تقلب. فصلنامه‌ی پژوهش‌های حسابرسی حرفه‌ای، ۳.

Dadashi, Iman, Kordmanjiri, Sajjad and Maryam Baradaran (2018). The Effect of Internal Audit Structure on the Probability of Fraud in the Financial Statements of Companies Listed on the Tehran Stock Exchange, Auditing Knowledge Quarterly, No. 70, (In Persian).

Hejazi, Rezvan, Sedaghatparašt, Aldar and Alireza Hemmati (2020). The Effect of Complexity on Audit Failure in Corporate Fraud (Tehran Stock Exchange), Quarterly Journal of Auditing Research, 1, (In Persian).

Zarei, Mohsen and Abdi, Saeed. (2010). Internal Controls and Its Problems in the Public Sector, Auditing Knowledge Quarterly, No. 39, (In persian).

Zolfi, Susan, Yazdaniyan, Narges (2022). Auditor Conflict Management in Relationship between Perceived Conflict and Fraud Risk Assessment, Quarterly Journal of Auditing

Research, No. 3, (In persian).

ACFE. (2020). Report to the Nations: 2020 Global study on occupational fraud and abuse. <https://acfe-public.s3-us-west-2.amazonaws.com/2020-Report-to-theNations.pdf>.

Alkafaji, Y., Hussain, S., Khallaf, A., Meldalawieh, M.A. (2010). Characteristics of an Internal Audit Activity. Report I, Institute of Internal Auditors, Altamonte Spring, FL.

Association of Certified Fraud Examiners, 2010. Report to the Nation on Occupational Fraud & Abuse, 2010 Global Fraud Study. ACFE.

Association of Certified Fraud Examiners, 2014. 2014 Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse. ACFE.

Badanie przestępczości gospodarczej Polska 2011, PwC. Retrieved from: <http://www.pwc.pl/>.

Badanie przestępczości gospodarczej Polska 2014, PwC. Retrieved from: http://www.pwc.pl/assets/pwc_polska_badanie_global_economic_crime_survey_2014.

Beasley, M. S., Carcello, J. V., Hermanson, D. R., (1999). Fraudulent Financial Reporting: 1987-1997, An Analysis of U.S. Public Companies. New York: COSO.

Beasley, M. S., Carcello, J. V., Hermanson, D. R., Neal, T. L., (2010). Fraudulent Financial Reporting: 1998-2007, An Analysis of U.S. Public Companies. New York: COSO.

Bednarek, P. (2015). Wybrane determinanty tworzenia wartości dodanej przez audyt wewnętrzny w jednostkach sektora finansów publicznych – istniejący dorobek i kierunki dalszych zmian. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 864, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 76, t. 2.

Bogdan, A.M., Auditul financiar în condițiile armonizării cu standardele internaționale de contabilitate [The Financial Audit in the Context of its Harmonisation to the International Standards on Accounting], Ed. Universitaria, Craiova, 2005.

Boulescu, M., Auditul financiar. Repere normative naționale [The Financial Audit. National Normative Remarks], Ed. Economică, Bucharest, 2003.

Bugnet O.C., Dumitrescu A.C., Deliu D., „Auditul financiar și raportarea fraudelor – partea I [Financial Audit and Reporting Frauds – part I]”, in Contabilitatea, expertiza și auditul afacerilor [Accounting, Expertise, and Business Audit], no. 12, December 2011, pp. 56-62], Ed CECCAR.

Czerwiński, K. (2005). Audyt wewnętrzny, Infoaudit sp. z o.o. Warszawa. Dusza, M., (2002). Globalna wioska finansowa. Bank i kredyt nr 10.

Daniela Petrașcu, Alexandra Tieanu, 2014, The Role of Internal Audit in Fraud Prevention and Detection, Procedia Economics and Finance 16 (2014) 489 – 497,

Goldberg, M.H., The Complete Book of Greed: The Strange and Amazing History of Human Excess, HarperCollins, New York, 1995.

EY, Fraud and corruption- the easy option for growth, Europe, Middle East, India and Africa Fraud Survey 2015.

Global Economic Crime PwC 2016, PwC. Retrieved from: www.pwc.pl. Irodenko, O., Czynniki efektywności audytu wewnętrznego jako istotnego elementu zarządzania przedsiębiorstwem.

International Federation of Accountants. (2020). Navigating the heightened risks of fraud and other illicit activities during the COVID-19 pandemic. https://www.ifac.org/system/files/publications/files/Staff-Alert-Navigating-the-Heightened-Risks-of-Fraud-and-Other-Illicit-Activities-During-the-COVID-19-Pandemic_0.pdf.

Jans, M., Lybaert, N., Vanhoof, K., (2009). A Framework for Internal Fraud Risk Reduction at IT Integrating Business Processes: The IFR Framework.

- Karpoff, J. M. (2021). The future of financial fraud. *Journal of Corporate Finance*, 66, 101694. doi:10.1016/j.jcorpfin.2020.101694.
- Kassem, R., Higson, A., (2012). The New Fraud Triangle Model. *Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences (JETEMS)*, Vol. 3, 191-195.
- Kendler, K., Stasik, M. (2005). *Audyt wewnętrzny w praktyce*. Łódź: Polska Akademia Rachunkowości. Kruczalek, K. (2004). *Prawo handlowe. Zarys wykładu*, Warszawa.
- KPMG, 2013. *Global profiles of the fraudster. White-collar crime – present and future*. KPMG.
- Klamut, E. (2018). *INTERNAL AUDIT TOOL FOR MINIMIZING THE RISK OF FRAUD, e-Finance* 2018, vol. 14 / no. 1.
- Le Goff, J., *Pour un autre Moyen Age [The Medieval Imagination]*, vol. 1, Gallimard, Paris, 1977.
- Le Goff, J., *Your Money or Your Life: Economy and Religion in the Middle Ages*, Zone Books, New York, 1990.
- Lesourd, J.A., Gerard, C., *Nouvelle histoire économique [New Economic History]*, vol. 1, Ed. Armand Colin, Paris, 1986.
- Munteanu V., Zuca M., Zuca Ș., *Auditul intern la întreprinderi și instituții publice: Concepte, metodologie, reglementări, studii de caz [Internal Audit in Public Companies and Institutions: Concepts, Methodology, Regulations, Case Studies]*, Wolters Kluwer, Bucharest, 2010.
- Nadużycia w sektorze finansowym, Raport z badania (2015) EY, KPF Warszawa. Raport Creditreform 2012, www.creditreform.pl.
- Nicolescu C., *Spălarea banilor – mai multe repere într-o lume atipică [Money Laundering – Some Remarks in an Atypical World]*, Ed. Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2007.
- Oprean I., Popa I., Lenghe R.I., *Procedurile auditului și ale controlului financiar [The Procedures of Audit and Financial Control]*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2007.
- Petrascu D., *Audit intern [Internal Audit]*, Lucian Blaga University Press, Sibiu, 2013.
- PwC, 2014. *2014 Global Economic Crime Survey, Economic crime: A threat to business globally*. PwC.
- Raport PwC 2018, *Kto i jak okrada polskie firmy? 8. edycja badania prześlępczości gospodarczej w Polsce*. Retrieved from: www.pwc.pl.
- Raport PwC, *Ciemna strona mocy, czyli kto i jak oszukuje polskie firmy. Badanie prześlępczości gospodarczej 2016*. Retrieved from: www.pwc.pl.
- Rapp, F., *L'Eglise et la vie religieuse en Occident à la fin du Moyen Age [The Church and the Religious Life in the Occident at the End of the Middle Ages]*, Presses Universitaires de France, Paris, 1995.
- Report to the Nation on Occupational Fraud and Abuse, The Association of Certified Fraud Examiners (ACFE), 1996, www.acfe.com.
- Report to the nations 2018 *Global study on occupational fraud and abuse* ACFE 2018.
- Report to the nations 2016 *Global study on occupational fraud and abuse* ACFE 2016.
- Sarna, D.E.Y., *History of Greed. Financial Fraud From Tulip Mania to Bernie Madoff*, Wiley Publishing House, New Jersey, 2010.
- Schneider, F., Kearney, A.T. (2013). *The Shadow Economy in Europe*, 2013, Johannes Kepler Universität, Linz. Stępniewski, J. (2001). *Audyt i diagnostyka firmy*. Wrocław: Wydaw. Akademii Ekonomicznej im. O. Langego.
- Seetharaman, A., Senthivelmurugan, M., Periyayagam, R., (2004). *Anatomy of computer*

accounting frauds. *Managerial Auditing Journal*, 19(8), p. 1055-1072.

Singleton, T., Singleton, A., Bologna, J., Lindquist, R., (2006). *Fraud Auditing and Forensic Accounting*, 3rd edition, John Wiley & Sons, New Jersey.

State of the Internal Audit Profession Study (2015), *Finding True North in a period of rapid transformation*, PwC.

Stratmann, L., *Fraudsters and Charlatans*, History Press, Stroud, Gloucestershire, 2012.

The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, 1992. *Internal Control – Integrated Framework. Executive Summary Framework Reporting to External Parties*. COSO.

The Institute of Internal Auditors, 2009. *Internal Auditing and Fraud. IPPF – Practice Guide*. IIA.

The Institute of Internal Auditors, 2013. *Internal Auditing Standards*, IIA.

The International Auditing Standards Board, 2009. *International Standard on Auditing No.240: the Auditor's responsibilities relating to fraud in an audit of financial statements*.

Thiel, R. (2014). Zjawisko „puśtych faktur” jako zagrożenie dla finansów publicznych i przedsiębiorców na wybranych przykładach oszustw podatkowych, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” Wydawnictwo SAN, t. XV, z. 9, cz. 1, Warszawa.

Winiarska, K. (red.) (2005). *Controlling i audyt w usprawnianiu zarządzania*. Szczecin: Uniwersytet Szczeciński. Winiarska, K. (2005). *Teoretyczne i praktyczne aspekty audytu wewnętrznego*. Warszawa: Difin.

Wolfe, D. T., Hermanson, D. R., (2004). *The Fraud Diamond: Considering the Four Elements of Fraud*. *The CPA Journal* 74.12, 38-42.

	COPYRIGHTS This is an open access article under the CC-BY 4.0 license.
---	--